

Jurga Dzikaitė
Darius Kuolys
Aušra Martišiūtė-Linartienė
Jurga Sadauskienė

Skaitiniai

7 klasė

II knyga

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Vilnius, 2016

UDK 821.172-82(075.3)
Sk-07

Redakcinė kolegija: Jurga Dzikaitė, Dainora Eigminienė,
Darius Kuolys, Aušra Martišiūtė-Linartienė,
Saulė Matulevičienė, Gytis Vaškėlis

Redaktorės: Violeta Meiliūnaitė ir Aurelija Tamulionienė

© Jurga Dzikaitė, 2016
© Darius Kuolys, 2016
© Aušra Martišiūtė-Linartienė, 2016
© Jurga Sadauskienė, 2016
© Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016

ISBN 978-609-425-193-1

Turinys

3. Per amžius gynėme laisvę ir Tėvynę	6
<i>SAJŪDŽIO DAINOS</i>	8
HENRIKAS NAGYS. Vilniaus baladė	10
MAIRONIS. Oi neverk, motušėle!	12
BERNARDAS BRAZDŽIONIS. Šaukiu aš tautą	16
KĘSTUTIS GENYS. Pabudome ir kelkimės	18
<i>AMŽIŲ SUTARTINĖ: SENIAUSIOS KOVŲ UŽ LAISVĘ DAINOS</i>	21
Sudaičio sutartinė	23
Oi, lekia lekia	25
<i>KŪRINIAI, KVIETĘ SUKILTI IR KOVOTI</i>	27
Užgied gaidžiai pusėj nakties	29
MYKOLAS PRANCIŠKUS KARPAVIČIUS. Piliečio pamokslinė kalba	31
JULIUS SLOVACKIS. Lietuvių legiono giesmė	39
ANDRIUS VIŠTELIS. Maršas Lietuvos	42
<i>SAVANORIŲ DAINOS</i>	46
Atsiskirsiu aš nuo jūsų	47
Į kovą, į kovą, į kovą	48
Savanorių daina	48
KAZYS BINKIS, STASYS ŠIMKUS. Geležinio vilko maršas	49
<i>DĖL LAISVĖS IR ŽMONIŠKUMO: POKARIO PARTIZANŲ KŪRYBA</i>	50
BRONIUS KRIVICKAS. Ginklo broliams	52
BRONIUS KRIVICKAS. Kai kovoj kelies tu į ataką...	53
BRONIUS KRIVICKAS. Apie laisvės kovą ir didvyriškumą	54
Partizanų kreipimasis „Į Lietuvos jaunimą“	58
Partizanų straipsnis „Lietuviškos dainos naikinimas“	59
Partizanų maldos	60
Partizanų dainos	62
Iš miškų, kaimų ir miestų	62
Šalin iš kelio, priešų voros	63
Palinko liepa šalia kelio	63
Mažam kambarėly	64
Aš verkiau parimus	65
RIMVYDAS STANKEVIČIUS. Priesaika	67
Apibendriname temą	68
Kūrybinės užduotys	70

Sutartiniai ženklai

- – privalomas tekstas
- – klausimai ir užduotys
- – kūrybinės užduotys
- – apibendrinamosios užduotys
- – žodžių ir sąvokų paaiškinimai

3

Per amžius
gynėme laisvę
ir Tėvynę

*Daina galingesnė už naktį.
Dainuokite, seserys, broliai.
Daina galingesnė už priespaudą.
Dainuokite, seserys, kaip volungės
seniausioje aisčių dainoj.
Daina galingesnė už mirtį...*

Henrikas Nagys, 1990 m.

*Kovose už laisvę didžiausią vaidmenį visuomet vaidino jaunimas. <...>
Lietuvi jaunuoli! Būk stiprus ir tvirtas savo tėvų žemėje.*

Lietuvos partizanai, 1948 m.

Nagrinėdami liaudies dainas, lietuvių rašytojų kūrinius pastebėjome, kad jie yra suaugę su bendruomenės gyvenimu. Juose keliamos visai Lietuvos visuomenei svarbios idėjos, svarstomi visai tautai rūpimi klausimai, ginami bendri idealai ir vertybės.

Nuo seniausių laikų ir lietuvių daina, ir Lietuvos literatūra yra susijusios su laisvės ir Tėvynės gynimu. Jos ne tik atspindėjo, vaizdavo lietuvių kovas už laisvę ir Tėvynę, bet ir mokė Lietuvos žmones laisvę branginti, Tėvynę mylėti. O karų, sukilimų, išsivadavimo sąjūdžių metais dainos, poetų eilėraščiai, rašytojų kalbos telkė tautinę bendruomenę ir kvietė Lietuvos piliečius į laisvės kovą. Dainomis ir poezija taip pat siekta šią kovą įprasminti, už laisvę ir Tėvynę kritusių herojų atminimą įamžinti – kad tėvų ir protėvių auka įkvėptų ginti laisvę būsimas lietuvių kartas.

Aptardami temą „Per amžius gynėme laisvę ir Tėvynę“, susipažinsime tiek su pačiomis seniausiomis lietuvių karo dainomis, tiek su mūsų tėvų ir senelių Sąjūdžio metais dainuotais, skaitytais kūriniais. Nagrinsime, kas juos sieja, kas lemia jų aktualumą šiandien. Aiškinsimės, kodėl seniai sukurti tekstai vėl ir vėl tautos atgaivinami.

Kuo šie tekstai gali būti įdomūs ir svarbūs Jums, laisvos Lietuvos jaunuoliams ir jaunuolėms? Kaip jie į Jus kreipiasi, kokias ankstesnių kartų patirtis Jums siūlo, kokios gyvenimo išminties moko? Kartu su kūrinių autoriais svarstysime, kokia yra laisvės kaina, Tėvynės vertė.

Filosofas Juozas Girnius yra teigęs, kad žmogus, nežinantis, dėl ko verta mirti, nežinos, kodėl verta gyventi. Lietuvos sukilėliai ir partizanai primena mums šią tiesą.

Taip pat nagrinėdami šią temą:

- geriau pažinsite Viduramžiais kurtas lietuvių kovų su kryžiuočiais dainas, XVIII–XIX a. sukilėlių tekstus, pokario partizanų kūrybą ir Sąjūdžio poetų eiles – aiškinsitės jų reikšmes ir prasmes;
- mokysitės suprasti žmones, kurie kartu su tauta buvo atsidūrę ribinėse situacijose – rinkosi tarp gyvenimo ir mirties;
- mėginsite pajusti ir išgyventi, kaip Jus pačius šiandien veikia laisvės kovose kurti kūriniai;
- stengsitės suvokti, kuo svarbi dainose ir literatūros tekstuose išsaugota tautos istorinė atmintis;
- aiškinsitės, kaip menine kalba yra liudijama istorija, išsakomos bendruomenei svarbios idėjos ir vertybės;
- mokysitės patys kurti bendruomenei skirtus įvairių žanrų tekstus: dainas, viešas kalbas, atsišaukimus;
- tyrinsite praeitį – rinksite atsiminimus, rengsite interviu su istorijos liudininkais;
- žaisdami istorinių vaidmenų žaidimus atkursite praeitį; mokysitės savo bendruomenėje rengti ir švęsti Lietuvos valstybės šventes.

Pranas Lapė (1921–2010).
Kompozicija, 1997 m.

Sąjūdžio dainos

Daina Sąjūdžio mitinge. Priekyje tarp to meto politikų – dainų atlikėjas Vytautas Babravičius (Simas)

1988–1991 m. Lietuvės žmonių kova už Nepriklausomybę vadinama Dainuojančiąja revoliucija. Kodėl?

Prieš Sovietų Sąjungą, didžiausią to meto imperiją, Lietuvà stėjo beginklė – tik su savo dainomis. Pirmose kovos gretose ėjo kultūros žmonės – poetai, muzikai, dailininkai, mokslininkai. Jų kūryba ir viešos kalbos sutelkė kovai už laisvę Lietuvės piliečius.

Tais metais buvo prisimintos prieš šimtmečius kurtos dainos ir giesmės, seniai rašyti eilėraščiai tapo dainomis. Į Lietuvą sugrįžo išeivių ir tremtinių tekstai. Sąjūdžio kūryboje atgijo ilgaamžė tautos kovų už laisvę patirtis. Ji teikė stiprybės ir drąsos prieš imperiją sukilusiai mūsų visuomenei. Dainos skambėjo ne tik tūkstantiniuose mitinguose, Baltijos kelyje, bet ir mirtino pavojaus akivaizdoje – ginant Parlamentą, Televizijos bokštą.

**Pažintį su Sąjūdžio laikų kūriniais pradėsime nuo išeivijos poeto Henriko Nagio eilėraš-
čio, parašyto Kanadoje 1990-aisiais, Lietuvai tik paskelbus Nepriklausomybę.**

Heñrikas Nagys (1920–1997) priklauso kūrybingajai Vytauto Mačernio kartai, gimusiai ir užaugusiai po Pirmojo pasaulinio karo nepriklausomoje Lietuvos Respublikoje. Tai pirmoji tokia karta, mokslus baigusi lietuviškose gimnazijose ir studijavusi lietuviškuose Kauno ir Vilniaus universitetuose. Ji buvo ugdoma gyventi ir kurti laisvoje Tėvynėje.

Deja, šią kartą ištiko ypač tragiškas likimas: Sovietų Są-
junga ir nacistinė Vokietija sunaikino jų brangintą valstybę, atėmė iš jų galimybę laisvai kurti savo Tėvynėje. Šiūs kartos žmonės buvo priversti rinktis: arba emigraciją, arba partizaninę kovą, mirtį ir tremtį, arba tylą ir prisitaikymą pavergtoje Lietuvojė.

H. Nagys gimė Mažeikiuose, baigė Kėdaiinių gimnazi-
ją, studijavo architektūrą, filosofiją, lituanistiką, germanis-
tiką ir meno istoriją Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universi-
tetuose. Pirmąjį savo eilėrašį, būdamas šešiolikos, paskelbė
1937 m. „Ateities“ žurnale: jis buvo atspausdintas greta pir-
mojo V. Mačernio eilėraščio. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją,
Áustriją, vėliau – į Kanadą. Jo kūryboje ypač svarbus sakalo –
laisvo paukščio – įvaizdis.

Henrikas Nagys, nuotrauka
iš Mažeikių muziejaus

Pranas Lapė. *Kompozicija*,
1979 m.

Prieš patį vidurnaktį –
geležiniai vilkai ėmė staugti...
Viršum kalno, pilies ir katedros
patekėjo raudonas mėnuo,
kaip kraujo puta. Iš naujo
pasigirdo kunigaikščių pulkų
šūkavimai, kanopų kapojimas, plieno
žvangėjimas...

Kovo Vienuoliktają,
prieš pat vidurnaktį,
merginų ir moterų rankos renka
gėles ir žolynus Vilniaus verbai.

Budapėšto ruduo ir Prāhos pavasaris
ir Vilniaus vidurnakčio verbos...
Už Europos, už amžino miesto vartų
stovi tankai ir Āzijos ordos.

Nudažykime, seserys, broliai,
saulės, laukų ir kraujo spalva
visų gimtąją žemę. Nudažykime
dangų visą nuo Ārktikos ligi Antārktikos,
kad atsimintų per amžius visi
kur yra Lietuvā...

Verkiuosė verkia Velykų vidurnakčio verbos
ir Vilniaus varpai...

Budapėšto ruduo ir Prāhos pavasaris
ir Vilniaus vidurnakčio verbos
ir tankų vikšrų išdraskytos
amžino miesto gatvės.

Ropoja
grasa ir plienas per pačią
Europos, Bāltijos širdį...

O Lietuvā, vienplaukė, beginklė,
dainuoja, dainuoja, dainuoja...

Daina galingesnė už naktį.
Dainuokite, seserys, broliai.
Daina galingesnė už priespaudą.
Dainuokite, seserys, kaip volungės
seniausioje aisčių dainoj.
Daina galingesnė už mirtį...

Jau dienoja prisikėlimo
ir Vilniaus vidurnakčio verbų,
ir Dievo rūstybės diena.

1990 m.

Prie Aukščiausiosios
Tarybos pastato nuima-
mas Sovietų Lietuvōs
herbas, tvirtinamas
Vytiis, 1990-03-12

Klausimai ir užduotys

1. Šis H. Nagio eilėraštis – baladė iš ciklo „Vilniaus pavasaris“. Perskaitykite jį garsiai. Apibūdinkite baladės nuotaiką – kodėl ji būtų tokia ir kaip ji sukuriama? Atkreipkite dėmesį į aliteraciją.
2. Kokiais įvaizdžiais ir simboliais išsakomas istorinio laiko ir istorinės kovos dramatiškumas? Paaiškinkite šių įvaizdžių kilmę: iš kokių mitų, legendų, pasakų jie atėję? Kokią prasmę turi Vilniaus verbų ir Velykų įvaizdžiai. Raštu pasvarstykite, kodėl būtent tokius įvaizdžius poetas pasitelkia.
3. Aptarkite baladėje nusakytas spalvas. Kokias asociacijas jos kelia? Kokias reikšmes įgyja?
4. Šioje baladėje Vilniaus pavasaris yra siejamas su Budapėšto rudeniu ir Prāhos pavasariu. Išsiaiškinkite, kodėl taip daroma – kuo panašūs Vilniaus, Budapėšto ir Prāhos įvykiai? Kokią reikšmę toks sugretinimas suteikia lietuvių kovai už laisvę?
5. Kokią dainos prasmę atskleidžia poetas? Kodėl jis kviečia brolius ir seseris dainuoti? Kodėl svarbu, kad daina skambėtų, nebūtų nutildyta?

Aliterācija – garsinė meninės raiškos priemonė; priebalsių sąskambis, tikslingas tų pačių arba panašiai skambančių priebalsių kartojimas greitimuose žodžiuose, eilutėse, posmuose.

Baladė – poezijos žanras, kuriam būdingas dramatiškas siužetas, epinis pasakojimas, nerimo ir baimės nuotaika.

Jaunuoliai
ant barikadų
prie Lietuvos
Parlamento,
1991 m. sausis

Vasario 16-osios minėjimas prie Signatarų namų Vilniuje, Piliės gatvėje. 1989 m.

Sąjūdžio metais kovoje už laisvę pasitelkti laiko išmėginti kūriniai – liaudies dainos, religinės giesmės, dainomis tapę Maironio ir kitų poetų eilėraščiai.

Susipažinkite su dainomis, kurios jungė mus lemtingais 1988–1991-aisiais.

Išklausykite dainą „Oi, neverk, motušėle“, kurią pagal Maironio eiles sukūrė lietuvių liaudis. Ją atlieka Veronika Povilionienė, Gytis Paškevičius ir ansamblis „Blezinga“.

<https://www.pakartot.lt/album/literaturines-dainos/oi-neverk-motusele3>

MAIRONIS. Oi neverk, motušėle!

Oi neverk, motušėle, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiosios tėvynės!
Kad pavirtęs kaip ažuolas girių puikus
Lauks teismo dienos paskutinės.

Taip nelaužyk sau rankų, kaip beržo šakas
Kad laužo užrūstintas vėjas;
Tau dar liko sūnų; kas tėvynę praras,
Antros neišmels apgailėjęs.

Ten už upių plačių žiba mūsų pulkai:
Jie mylimą Lietuvą gina;
Kam nusviro galva, tam Dangaus angelai
Vainiką iš deimantų pina.

Daugel krito sūnų kaip tų lapų rudens:
Baltveidės oi verks, nes mylėjo!
Bet nei bus, nei tekės Nemune tiek vandens,
Kiek priešų ten kraujo tekėjo.

Vedė Vytautas ten didžiaviryų pulkus
Ir priešų sulaužė puikybę:
Už devynias mares, už tamsiuosius miškus
Išvarė kryžiuočių galybę.

Saulė leidos raudona ant Vilniaus kapų,
Kai duobę kareiviai ten kasė,
Ir paguldė daug brolių greta milžinų,
O Viešpats jų priglaudė dvasią.

O neverk, motušėle, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiausios tėvynės!
Kad pavirtęs kaip ąžuolas girių puikus
Lauks teismo dienos paskutinės!

1895 m.

Klausimai ir užduotys

1. Aptarkite dainos temą. Nusakykite jos idėją. Kokiomis meninėmis priemonėmis ji išreiškiama? Kaip dainos melodija padeda atskleisti jos prasmę?
2. Raštu pasvarstykite, kodėl ši daina atgijo ir tapo plačiai dainuojama Sąjūdžio laikais, kovojant už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę?
3. Kokius istorinius įvykius, herojus prikelia ši daina? Kodėl būtent juos?
4. Kokiais tautosakiniais ir religiniais įvaizdžiais išaukštinami Tėvynės gynėjai?

Visuomenės susitikimas su Bernardu Brazdžioniu Kalnų parke, Vilniuje 1989 m. Poetui iš kairės Vytautas Kernagis, iš dešinės – rašytojas Kazys Saja. Antano Ališausko nuotrauka

Ypač populiarį Sąjūdžio metais buvo Vytauto Kernagio dainuojama daina „Šaukiu aš tautą“, kurią poeto Bernardo Brazdžionio žodžiais būtent šiam atlikėjui sukūrė kompozitorius Gintautas Abarius.

Paklausykite šios dainos iš V. Kernagio dainų rinkinio „Šaukiu aš tautą“ ir panagrinėkite B. Brazdžionio eilėraštį.

<https://www.youtube.com/watch?v=2XnTKv0X6O4>

Arba iš albumo „Pabudome ir kelkimės“: *<https://www.pakartot.lt/album/pabudome-ir-kelkimes-atgimimo-dainos>*

Vytauto Kernagio dainų rinkinio *Šaukiu aš tautą* viršelis

Bernárdas Brazdžiónis (1907–2002) – poetas, literatūros kritikas, redaktorius. Eilėraščius pradėjo rašyti ir skelbti dar besimokydamas Biržų gimnazijoje. Lietuvių literatūrą ir pedagogiką studijavo Vytauto Didžiojo universitete. Dar prieš Antrąjį pasaulinį karą tapo vienu populiariausių poetų Lietuvoje. Atnaujino lietuvių poeziją dramatiška XX amžiaus žmogaus patirtimi, modernia poetine kalba. Vytės Nemunėlio slapyvardžiu daug rašė ir vaikams.

1941-aisiais, vokiečių okupacijos metais, išvengęs nacių cenzūros, išleido poezijos rinkinį „Šaukiu aš tautą“. Jame paskelbtas to paties pavadinimo eilėraštis, parašytas iškart po lietuvių sukilimo prieš Sovietų Sąjungos kariuomenę, kai dar turėta vilties atkurti Lietuvės valstybę. 1944-aisiais poetas pasitraukė į Vakarų. Sąjūdžio metais buvo iškilmingai sutiktas Lietuvoje. Mirė Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Výtautas Keřnagis (1951–2008) – aktorius, režisierius, dainų atlikėjas, lietuvių dainuojamosios poezijos pradininkas. Sukūrė per 200 dainų pagal Marcelijaus Martinaičio, Sigitos Gedos, Juozo Erlicko ir kitų poetų eilėraščius. Jo dainas sovietiniais metais dainavo jaunimas visoje Lietuvoje, Sąjūdžio laikais – žmonės aikštėse.

Vytautas Kernagis prie sovietų kariuomenės tik ką užgrobtų Spaudos rūmų, 1991 m. sausis. Pauliaus Lileikio nuotrauka

BERNARDAS BRAZDŽIONIS. Šaukiu aš tautą

Šaukiu aš tautą, GPU¹ užguitą
Ir blaškomą, it rudenio lapus:
Į naują vieškelį, į naują buitį,
Kur niekad šiaurūs vejai neužpūs.

Šaukiu lietuvių burtis prie lietuvio
Ir gyvą širdį prie gyvos širdies,
Kad tamsiame vidurnaktį nežuavę,
Pakiltų rytmečiui gyventi ir žydėti!

Iš sutemų, iš prieblandų išeiikit,
Uždekit naują ugnį širdyse,
Vergams palikit vargo naktį klaikią! –
Šaukiu aš, jūsų protėvių dvasia.

Šaukiu aš tautą, žemės pėdoj gyvą
Ir vyturėlio rytmečio maldoj,
Ir žydinčią, kaip žydinčių alyvų
Panemunių sodybose žiedai.

Šaukiu pavasario pilkų vagų artoją, –
Tegu lig saulės kyła jo daina.
Tegu laukai, tegu miškai kartoja:
„Gana tulžies, gana mirties, gana!..“

Šaukiu aš darbo rankų milijonus
Įsupt naujam darbymečiui varpus...
Į naujo džiaugsmo klėtis, naujo derliaus kluonus,
Ne kalinio namus, ne liūnus, ne kapus.

Šaukiu vardu aš jūsų vargo žemės,
Balsu piliakalnių ir pievų ir miškų:
Nekeršykit, kad keršto kraujo dėmės
Nekristų prakeiksmu ant jūsų vaikų vaikų!..

¹ GPU – Sovietų Sąjungos slaptoji politinė policija, kuri vykdė represijas prieš taikius gyventojus: juos suėminėjo, kankino, trėmė, kalino, prižiūrėjo koncentracijos lagerius.

Šaukiu iš amžių: – Ateities nevertas,
Kas dabarties nedrįso tautai nešt,
Kas posūnių žaizdas, širdy atvertas,
Išdegino liepsna veidmainiškos ugnies.

Šaukiu balsu tėvų dievų ramovės
Ir jūsų krikšto atgaila šviesia: –
Stovėkit amžiais čia tvirti, kaip saulė stovi! –
Šaukiu aš, jūsų protėvių dvasia.

1941 m.

Klausimai ir užduotys

1. Kieno balsu kalba ir į ką kreipiasi lyrinis eilėraščio subjektas? Kodėl B. Brazdžionis okupacijų metais pasirenka būtent tokį kalbėjimą?
2. Kaip eilėraštyje nusakyta tauta? Kodėl? Kur, į kokią ateitį ji šaukiama? Kas jai prisakoma, kaip elgtis ji įpareigojama? Kodėl tauta įspėjama nekeršyti?
3. Išsiaiškinkite ir parašykite, kokia yra eilėraščio idėja, kokiomis meninės raiškos priemonėmis ji išsakoma. Atsakymą paremkite citatomis.
4. Pasvarstykite, kodėl būtent šį B. Brazdžionio eilėraštį G. Abarius ir V. Kernagis Sąjūdžio metais pavertė daina? Kuo eilėraščio reikšmės papildo ir kaip jas išryškina muzika, pats dainos atlikimas?
5. Aptarkite, kodėl ši daina tapo Atgimimo himnu, kokį vaidmenį toks himnas kovų už Nepriklausomybę metais atliko?
6. Kokios dainos réikšmės, jos gīnamos idėjos ir vertybės, Jūsų manymu, išlieka svarbios šiandien? Atsakykite raštu. Atsakymą pagrįskite eilėraščio teksto citatomis, įžvalgomis, kilusiomis peržiūrėjus dainos vaizdo įrašą, ir savo argumentais.
7. Grupėse pasvarstykite: a) ką reiškia būti pašauktam laisvei, laisvės kovai? b) kokių savybių tautai, jos žmonėms reikia, kad sugebėtų apginti, išsikovoti laisvę? Grupių atsakymus išdėstykite tezėmis ir pristatykite klasėje.

Aktorius ir poetas Kęstutis Genys

Sąjūdžio laikais kurtos naujos dainos, iškilo poetai, kurie visuomenei sovietmečiu buvo nežinomi. Vienas tokių – aktorius **Kęstutis Genys** (1928–1996), pradėjęs rašyti dar karo metais gimnazijoje. Pokaryje jo dėdė buvo partizanas, susirengė į mišką išėiti ir K. Genys, tačiau mokytojo buvo sustabdytas. Jis tapo „literatūriniu partizanu“: visą sovietmetį rašė pilietinę lyriką, kuria galėjo dalytis tik su savo patikimiausiais draugais. Apie savo pasirinkimą rašė: „Mano šautuvas – žodis, / šoviniai mano – eilės. / Aš sargyboje stoviu, / Aš – eilinis kareivis. / Dievo man įsakyta, / Dievo man patikėta – / Kol išauš Laisvės rytas, / Aš turėsiu budėti.“

Sąjūdžio metais K. Genys su savo poezija išėjo į viešumą – pagal jo eiles parašytos dainos nuolat skambėjo mitinguose, per radiją, televiziją.

Išklausykite poeto K. Genio ir kompozitoriaus Rolando Paulausko dainą „Pabudome ir kelkimės“ iš CD „Pabudome ir kelkimės. Atgimimo dainos“

<https://www.pakartot.lt/album/pabudome-ir-kelkimes-atgimimo-dainos>.

Panagrinėkite eilėraščių ir pasiaiškinkite, kodėl pagal jį parašyta daina tapo tokia populiari.

✿ KĘSTUTIS GENYS. Pabudome ir kelkimės

Iš nevilties į neviltį, per prarastąjį rojų,
Paniekinti, pažeminti, išganymo ieškojome.
Iš nuodėmės į nuodėmę – į ją supanašėjome,
Ir kai visai pajuodome, kai likom tik šešėliai jos –

*Ko verkiame ir dejuojame, ko slapstomės pakampėmis?
Aušra įsidienojusi - pabudome ir kelkimės!*

Į Lietuvą sugrįžtame čiabuveliais – pražuvėliais,
Namų nebepažįstame... lietuviai – nelietuviai mes?
Per skastyklas, per pragarus, iš nežinios į nežinią,
Mes pagaliau atradome, kad Lietuvą – tai sąžinė.

Pabudome, pabudome, pamatėme, pamatėme –
Kad mes ją patys žudėme, be sąžinės – vienatinę.
Bedaliai savo žemėje, mes patys save niekinam,
Mes patys save žeminam, mes pasidarėm niekieno...

Pabudome, o dvasioje dar pasilikom elgetos.
Kodėl mes laisvės prašome? Argi laisvi taip elgiasi?
Ko verkiame ir dejuojame, ko slapstomės pakampėmis,
Aušra įsidienojusi – pabudome ir kelkimės!

1989 m.

Klausimai ir užduotys

1. Eilėraščio lyrinis subjektas yra „mes“. Kas tie „mes“? Ką svarbaus lyrinis subjektas apie save papasakoja – ką jis patyrė? Kokią tiesą jis pagaliau supranta? Kodėl ši tiesa svarbi?
2. Aptarkite raštu, kaip nelaisvės dešimtmečiai paveikė Lietuvos žmones. Atsakymą pagrįskite eilėraščio citatomis.
3. Palyginkite šias skirtingų eilėraščių eilutes:
„Aš pažinau karalių tavyje“ (V. Mačernis, 1942 m.) ir
„Pabudome, o dvasioje dar pasilikom elgetos“ (K. Genys, 1989 m.).
Pasvarstykite, kuo skiriasi šių lyrinių subjektų dvasinė būseną. Išvadą suformuluokite raštu.
4. Kaip suprantate dainos pagrindinį klausimą „Kodėl mes laisvės prašome? Argi laisvi taip elgiasi?“ ir raginimą „Pabudome ir kelkimės“? Kodėl šie žodžiai buvo tokie svarbūs Sąjūdžio metų visuomenei? Ar jie išlieka aktualūs Jums, Jūsų kartai? Kuo? Kodėl?
5. Aptarkite grupėse, koks elgesys būdingas laisvam žmogui? Kodėl taip manote? Atsakymus pagrįskite, pateikdami laisvų žmonių elgesio pavyzdžių. Pristatykite juos klasėje. Pamėginkite kartu nusakyti laisvo žmogaus gyvenimo principus.

Seimo barikados, 1991 m. sausis

Apibendrinamosios užduotys

Susiraskite ir pasiklausykite daugiau Sąjūdžio metais dainuotų dainų (<https://www.youtube.com/watch?v=dYblHGCDD5Y>), pasižiūrėkite dokumentinių filmų: Giedrės Žickytės „Kaip mes žaidėme revoliuciją“, Rimanto Bružo „Amžininkai. Roko maršas per Lietuvą“ (http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2018/amzininkai_roko_marsas_per_lietuva).

Remdamiesi nagrinėtais eilėraščiais ir dainomis, išklaudyta ir peržiūrėta medžiaga, parašykite rašinį pasirinkta tema:

„Daina galingesnė už mirtį“ (H. Nagys)

„Į Lietuvą sugrįžtame...“ (K. Genys)

Kuo mums svarbios Sąjūdžio patirtys?

Laisvės troškimo tankais nesutraiškysi! (remkitės aukščiau pateikta nuotrauka)

Amžių sutartinė: seniausios kovų už laisvę dainos

Iš filmo *Vakar ir visados*

Aptarėte dainas, kurias, siekdami Nepriklausomybės, dainavo Jūsų seneliai ir tėvai. Dabar susipažinsite su pačiomis seniausiomis, per amžius mūsų protėvių dainuotomis karo dainomis.

Turime dainų, siekiančių kovas su kryžiuočiais. XVI šimtetyje Lietuvos istorikas Motiejus Strijkovskis mini, kad didįjį kunigaikštį Algirdą lietuviai Vilniuje pasitikdavę plodami rankomis ir giedodami *lado lado*. Jis taip pat cituoja sutartinę „Sudaičio“ ir sako, kad ji dainuota apie Kauno pilies sugriovimą Algirdo laikais. Įdomu tai, kad šią Viduramžių sutartinę, vis dar gyvai dainuojamą, mokslininkai užrašė visai neseniai – kiek daugiau nei prieš šimtą metų. Iki šiol ginčijamasi, ką reiškia dainos garsažodis *sudaičio*: vieni mokslininkai teigia, kad toks galėjęs būti kunigaikščio vardas.

Mūsų sutartinės – itin senos ir savitos. Jos yra įtrauktos į UNESCO saugomo Pasaulio kultūros paveldo sąrašą. Tai daugiabalsės dainos, kurias dainuojant vienu metu skamba du skirtingi tekstai ir dvi skirtingos melodijos. Senieji dainininkai jas vadino ne dainomis, o giesmėmis. Kiekviena lietuvių sutartinė turi savo garsažodžius: *laduto laduto, ladoto, lado lado tatato, ritingo, ratuto, ratilio, sadaujo, saduto tuto, tititi tatato, čiuto, dauno, dūno, dobilio* ir t. t. Sutartinių giedojimas taip pat ypatingas – tarsi atliekant seną ritualą, apeiginį veiksmą, tikint giesmės magiška galia. Jos giedamos vaikstant ratu, stovint porai prieš porą, sukantis, plojant, pritariant skudučiais, triūbomis, būgnais ar kitais muzikos instrumentais.

Šiandien sutartinės atgaivintos. Jos giedamos skirtingų muzikos grupių. Net kuriamos naujos. Skamba įspūdingai. Pasiklausykite karo sutartinių:

„Pulkun“ – atlieka grupė „Ugniavijas“: <https://www.youtube.com/watch?v=-eZpWDkORlc>;

„Išjoja, joja, sėdauto“ – atlieka Lietuvių folkloro teatras: https://www.youtube.com/watch?v=TVbmqDG_-K4;

„Dolijuta“ gieda Daiva Račiūnaitė, Austė Nakienė, Aušra Žičkienė ir Inga Karbauskaitė:

<https://www.youtube.com/watch?v=jOLYwdbu1GA&list=PLC5933731BC95C1A3&index=60>;

<https://www.pakartot.lt/album/broliai-karelin-jojo-ad-gloriam-split-su-pragnavit/dolijuta>.

Iš filmo *Vakar ir visados*

Panagrinėkite seniausios išlikusios karo sutartinės tekstą.

Sudaičio sutartinė

– Ko tujei, kunigėli,
Sudaičio,

Katro tau, kunigėli,
Sudaičio,

Dvejais trejais meteliais,
Sudaičio,

Ilgai pamigėli,
Sudaičio?

Daugiau pagailėja,
Sudaičio,

O karelių nebužauginsiu,
Sudaičio,

Miegą bemigantem,
Sudaičio,

– Ne taip gaila man pilelės,
Sudaičio,

Nei dešimtis metelių,
Sudaičio.

Iškirta karelius,
Sudaičio,

Kaip man gaila karelių,
Sudaičio.

Atitarinys
Sudaičio,
Sudaičiuotėle.

Išpylė pilelę,
Sudaičio.

Aš pilelę supilsiu,
Sudaičio,

Klausimai ir užduotys

1. Nuo kokio priekaišto pradedama sutartinė? Kam ir dėl ko priekaištaujama?
2. Kaip giesmėje kreipiamasi į kunigaikštį? Kokį tautos ir kunigaikščio santykį nusako būtent toks kreipinys?
3. Kas giesmėje apgailima, apraudama? Kas kunigaikščiui, kunigėliui, yra svarbiau – pilelė ar kareliai? Kodėl? Atsakykite cituodami.
4. Dainų tyrinėtojas, profesorius Donatas Sauka teigia, kad šioje sutartinėje iškeliamas bendro gynimosi ir žmogaus pasiaukojimo bendruomenei idėja. Pasiaiškinkite giesmės vaizdų reikšmes ir pamėginkite pagrįsti šį teiginį.
5. Kokią tautos patirtį, kokias vertybes sutartinė perteikia?
6. Pasvarstykite, kodėl karelius, pilies gynėjus, mes galime vadinti tikrais piliečiais? Kokią aukščiausią piliečio pareigą išaukština sutartinė?

Kūrybinė užduotis

Pritaikykite giesmei „Sudaičio“ vieną girdėtų karo sutartinių melodijų ir pamėginkite ją atlikti. Sutartinė – tai sutarimas.

Susiskirstykite į grupes, pasidalykite balsais, sustokite vienas priešais kitą ir pagiedokite.

Tada pabandykite sudėtingesnį būdą – atlikite sutartinę eidami ratu, plodami, pritardami instrumentais.

Pamėginkite atlikti sutartinę nosisukę nugara į rato vidurį, nematydami klasės draugų veidų. Kodėl taip giedoti nepatogu?

Ką patyrėte giedodami sutartinę? Ką supratote apie jos paskirtį? Kokiomis savybėmis turi pasižymėti žmonės, norintys gerai sutartinę atlikti?

Iš filmo *Vakar ir visados*

Iš tų tolimų kovų su kryžiuočiai mus pasiekė ir karo daina „Oi, lekia, lekia gulbių pulkelis“. Tautosakos rinkėjai šią dainą užrašė per tūkstantį kartų beveik visuose Lietuvos kampečiuose. Mikalojus Konstantinas Čiurlionis ją pritaikė chorui ir pavadino senovės lietuvių karo maršu.

Oi, lekia lekia

Oi, lekia lekia Gulbių pulkelis, Tėvynę ginti Ragin brolelius.	– Vyte pavysiu, Ginte priginsiu, Tiktai nežinau, Ar besugrišiu.	– Devynias upes Plaukte perplaukiau, O šią dešimtą Nerte pernėriau.
Kitų išjojo Jauni broleliai, O mūsų nėra Neigi kam joti.	Eisim, seselės, Ant aukšto kalno, Ant aukšto kalno Brolelio laukti.	Devynios kulkos Pro šalį lėkė, O ta dešimta Brolelį kirto.
Tėvelis senas, Brolelis mažas, – Broleliui joti, Broleliui nejoti?	Mes prastovėjom Kalne duobelę, Ir prarajom Uosio tvorelę.	Kur galva krito – Rožė išdygo, Kur kraujas tiško – Žemčiūgai blizga.
Viena seselė Brolelį rengė, Antra seselė Žirgą balnojo.	Parbėga žirgas, Atapūškuoja, Aukso kilpelės Šalia švytuoja.	Oi sesės sesės, Ką mes darysim, O kas padės mums Brolio gedėti?
O ši trečioji, Kuo jauniausioji, Vartus atkėlė Ir palydėjo.	Eisim, seselės, Žirgo sugauti, Žirgo sugauti Ir klausinėti.	Saulutė tarė Nusileisdama: – Aš jums padėsiu Brolio gedėti.
– Oi broli broli, Broleli mano, Ar tu pavysi Joties pulkelį?	– Ei žirge žirge, Tu juodbėrėli, O kur padėjai Mūsų brolelį?	Devynis rytus Migluže eisiu, O šį dešimtą – Neužtekėsiu.

Klausimai ir užduotys

1. Įvardykite pagrindinę šios dainos idėją ir parašykite, kokiomis meninėmis priemonėmis ji atskleidžiama. Atkreipkite dėmesį į asonansus, pakartojimus, epitetus, metaforas.
2. Kaip dainoje išsakomas kovos už laisvę visuotinumą? Kodėl seselės rengia į karą jauniausią brolelį?
3. Paaiškinkite, kas dainoje mums pasako, kad tėvynės gynimas yra ne tik žmogaus, bet ir šeimos garbės reikalas.
4. Garbinga brolelio žūtis dainoje poetizuojama. Parašykite pastraipą, kurioje įrodysite teiginį.
5. Šioje dainoje, kaip ir kitose liaudies dainose, pasitelkiama personifikacija. Aptarkite, kaip ji sustiprina, padeda išryškinti pagrindinę dainos mintį?
6. Dainos struktūra sudėtinga. Joje ir pasakojama, ir kalbama. Veikia net keli veikėjai. Apibūdinkite šiuos veikėjus ir aptarkite jų pasirinkimus. Kas šiuos pasirinkimus sieja? Kokia jų vertė?
7. Aptarkite ir palyginkite dainoje „Oi, lekia lekia“ ir sutartinėje „Sudaičio“ ginamas vertybes. Ar jos svarbios šiandien?

Asonansas – garsinė meninės raiškos priemonė; balsių sąskambis, tikslingas tų pačių arba panašiai skambančių balsių kartojimas gretimuose žodžiuose, eilutėse, posmuose.

Pakartojimas – meninės raiškos priemonė; kartojant žodžius, žodžių junginius arba sakinius, sustiprinamas išpūdis, pabrėžiama aprašomo reiškinių svarba.

Iš filmo *Vakar ir visados*

Kūriniai, kvietę sukilti ir kovoti

Kas gi esu, jei ne lietuvis, jūsų tautietis, jūsų pačių išsirinktas? Kam gi, jeigu ne jums, turiu rodyti dėkingumą, ką turiu ginti, jeigu ne jus ir save patį?

Tadas Kosciūška

Tado Kosciūškos paveikslas, sukurtas nežinomo XIX a. dailininko

XVIII amžiaus pabaigoje Lietuvės valstybę sunaikinus kaimynėms, mūsų dainos ir literatūra išsaugojo laisvės idėją. Po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų jos žadino pavergtų lietuvių patriotizmą, kvietė sukilti prieš Rūsijos imperijos priespaudą – kovoti už savo laisvę ir teises.

1794-aisiais lietuviai ir lenkai mėgino gelbėti žlungančią savo Respubliką sukildami prieš Lietuvės Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK) ir Lėnkijos Karalystėje šeimininkavusią Rūsijos kariuomenę. Naktį į balandžio 23-iąją Jokūbo Jasinskio vadovaujami Lietuvės sukilėliai išvadavo Vėlnių. Netrukus jie sudarė vyriausybę – Lietuvės Tautos Aukščiausiąją Tarybą. Ji kreipėsi į LDK piliečius lietuviškai ir lenkiškai rašytais atsišaukimais ir pakvietė visų luomų gyventojus į kovą už Tėvynės nepriklausomybę ir žmonių lygybę. Lietuvės Vyriausybė vertė į lietuvių kalbą ir skelbė visuomenei abiejų tautų sukilimo vado Tado Kosciuškos įsakus. Tarp Lietuvės sukilimo vadovų buvo garsus matematikas ir astronomas, Vėlniaus universiteto rektorius Martynas Počobutas, kompozitorius Mykolas Kleopas Oginskis, garsus pamokslininkas, profesorius Mykolas Pranciškus Karpavičius, o Vėlniaus miestiečių gvardijai vadovavo architektas Laurynas Gucevičius. Į sukilimą vieningai ėjo bajorai, miestiečiai, valstiečiai; lietuviai, rusėnai, totoriai, žydai. Būtent tuo metu Lietuvės valstybės piliečiais pasijuto žemųjų luomų žmonės.

1794-ųjų sukilėliai kūrė ir dainavo karo dainas, rašė ir sakė pilietines kalbas, pamokslus. Jie žinojo, kad jų ir Rūsijos kariuomenės jėgos nelygios, jautė, kad viltis laimėti – menka, bet kovėsi už tautos garbę, tikėdami, kad jų kova prasminga, kad ji įkvėps laisvės ir Tėvynės meilės būsimums lietuvių kartoms.

Taip ir nutiko – tardami Tado Kosciuškos vardą, Lietuvės žmonės ėjo į sukilimus prieš Rūsijos imperiją ir 1831-aisiais, ir 1863-aisiais. Ėjo dainuodami. Atsiverskite sukilėlių tekstus.

Iš filmo *Vakar ir visados*

Susipažinkite su viena iš lietuvių liaudies dainų, skirtų Tadam Kosciuskai ir 1794-ųjų sukilimui.

Užgied gaidžiai pusėj nakties

Užgied gaidžiai pusėj nakties –
Reik žirgus balnoti.

Pabalnojau ir išjojau –
Prie pulko pristojau.

Aukštais kalnais vaikščiodamas,
Armotas¹ riktavau².

Užriktavau užliodavau³
Sidabro kulkelėm.

Ir paleidau armotelę
Į gudų⁴ pulkelį.

Skynė pynė ūlyčėlę⁵ –
Maskoliaus⁶ vaiskelį⁷.

Ir nušoviau seržantuką –
Gudų karaluką.

– Prašom prašom, pons Kosčiuška,
Rusą vajavoti⁸.

– Rusas turi daugel vaisko –
Negaliu valioti⁹.

Jokūbas Jasinskis – Lietuvos sukilėlių karo vadas, poetas. Pagal Pranciškaus Smuglevičiaus paveikslą

¹ Patrankas.

² Tvarkiau, išdėsčiau, sustačiau į eilę.

³ Užtaisiau.

⁴ Rusų, Rūsijos kariuomenės karių.

⁵ Karių rikiuotę, karių gretas.

⁶ Maskvėno, ruso, Rūsijos valdovo.

⁷ Kariuomenę, karių pulką.

⁸ Nukariauti, kovoje įveikti.

⁹ Pajėgti.

Klausimai ir užduotys

1. Aptarkite šios dainos temą, lyrinį subjektą ir veikėjus. Kuo jie ypatingi? Išsiaiškinkite ir parašykite, ką apie svarbų Lietuvos istorijos įvykį, jo aplinkybes sužinote iš šios dainos? Ar dainos liudijimu galima pasitikėti? Kodėl?
2. Daina baigiama sukilėlių ir sukilimo vado Tado Kosciuškos pokalbiu. Kokia šio pokalbio esmė? Kodėl jis suteikia visai dainai dramatinio, tragizmo?
3. Palyginkite šios dainos ir sutartinės „Sudaičio“, dainos „Oi lekia lekia“ vaizdus, meninės raiškos priemones, žodyną. Kuo jie skiriasi? Kuo panašūs? Kodėl? Aptarkite metaforos „skynė pynė ūlyčelė“ reikšmes.

Kūrybinė užduotis

Šią karo dainą Lietuvos kariai sukilėliai greičiausiai dainavo ir žygiuodami. Deja, jos gaidų neišliko. Grupėse aptarkite ir nusakykite dainos nuotaiką. Parinkite dainai jos nuotaiką atitinkančius melodiją, ritmą.

Dainos žodžius galite redaguoti, papildyti.

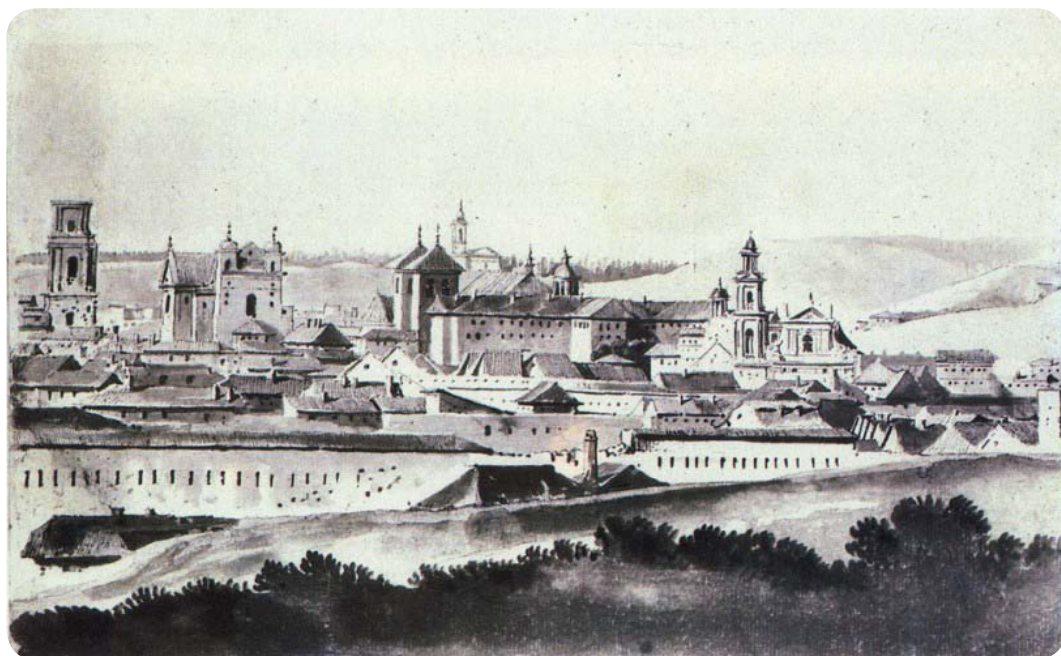
Taip pat galite, pasidomėję 1794 m. sukilimo Lietuvoje įvykiais, išplėtoti šios dainos siužetą arba sukurti naujo turinio sukilėlių žygio dainą.

Grupėse parengtas dainas atlikite klasėje.

Išrinkite Jums labiausiai patikusią dainos interpretaciją arba dainą. Atlikite ją platesnei auditorijai.

Iš filmo *Vakar ir visados*

Vilniaus panorama. Pranciškaus Smuglevičiaus piešinys

Panagrinėkite Lietuvos Tautos Aukščiausiosios Tarybos nario, Vilniaus universiteto profesorius, garsiausio Abiejų Tautų Respublikos pamokslininko Mykolo Pranciškaus Karpavičiaus (1744–1803) kalbą. Ji pasakyta sukilėliams ypač dramatiškomis aplinkybėmis – kai prie Lietuvos sostinės artėjo milžiniška Rusijos imperijos kariuomenė, kuriai pasipriešinti sukilėliai telkė paskutines jėgas.

✿ MYKOLAS PRANCIŠKUS KARPAVIČIUS. **Piliečio pamokslinė kalba,** sakyta 1794 metų birželio 25 dieną lygumose prie Vilniaus, šventinant ginklus ir vėliavą, kai Vilniaus vaivadijos liaudies kariuomenė jauėjo į karą

Piliečiai! Krikščionys!

Kieno gi sielos nepersmelktų šis reginys, <...> kai laisvi, kilnūs ir nepriklausomi niekam niekuo nenusikaltę žmonės su džiaugsmu eina lieti savo kraują už tėvynę ir ginti bei užstoti nuo baisaus priešo keršto savo brolius? Kieno gi širdies nesujaudintų šis reginys, kai piliečiai, palikę namus, turtus ir šeimas, aukoja gyvenimą už savo tautos laisvę ir saugumą... <...>

Ir kas gi viso pasaulio akivaizdoje gali būti šventesnio, brangesnio ir teisingesnio už šią kovą? O ištis stebuklingai suliepsnojusį tėvynės meilę! Dorybingi piliečiai! Kas gi reikalauja

šiandien iš jūsų tokios aukos, kad taip noriai statytumėt į akivaizdų pavojų [savo] kraują, gyvybę ir turtus? Kieno gi įsakymas verčia jus apleisti namus, vaikus, sutuoktines, draugus ir visa, kas tik ramiuose namuose gali būti mieliausio? O laisve! Laisve, saldžiausias ir brangiausias pasaulio turte! Kokia tvirta dorybingose širdyse yra tavo meilė! Tėvynės meilė, laisvos ir nepriklausomos, įstatymais besivadovaujančios tautos meilė! <...>

Klausykite, dorieji žmonės! Klausyk, nuskriausta tauta! Klausykite, karingi ir narsūs piliečiai! Dievas su mumis! Teisingumas mūsų pusėje! Nekaltai pralietas kraujas nugalės tironus dėl jūsų narsumo ir drąsos. <...> O, garbingieji Vilniaus vaivadijos gyventojai! Koks vertingas tautos akys yra dabartinis jūsų poelgis, kai pakeldami savo vėliavą ir ginklus aukojate kraują savo sostinei ginti! <...>

Eikite kartu, piliečiai, Dievo akivaizdoje, bendrų ketinimų, jėgos ir galios vienijami, o Dievo gailėstingumas tepalaiko viltį, kad savo vaikams paliksite laisvą ir nepriklausomą tėvynę, kad ši garsi sostinė bus užstota riterių ir laisvų žmonių krūtinėmis bei gyvybėmis ir kad žiaurus priešas nepasidžiaugs galimybe ir toliau nuožmiai trypti šią laisvą ir narsią tautą. Nuo pat mūsų tautos pradžios dar niekuomet nebuvo tokio karo kaip dabar, ir niekuomet anksčiau nekovojo tautos dėl tokio brangaus dalyko, kaip dabar jos ir mes esame priversti kovoti! Visagalis Dievas pažadino mūsų tautiečio ir piliečio Tado Kosciuškos neprilygstamo kovingumo dvasią! Tai mūsų kraujas! Tai mūsų lietuvis! Tai kaulas iš mūsų kaulų! Tas nepaprastas vyras, sukurtas savo tėvynės atgimimui, vienu šūkiu gelbėti tėvynę pažadino visą tautą... <...>

Ir kas gi eina mūsų kovos priešakyje? Dievas. Kosciuška. Ir nuskriaustos tautos dora. Kas gi yra mūsų sąjungininkai ir tikriausi draugai? Dievas. Kosciuška. Ir nuskriaustos tautos dora. Kas gi yra mūsų atrama, apsauga, paguoda, jėga ir išsigelbėjimas? Dievas. Kosciuška. Ir nuskriaustos tautos dora. Kas gi mums parūpina reikalingų lėšų, ginklų, amunicijos, apkabų ir talentingų karo vadų bei viršininkų? Dievas. Kosciuška. Ir nuskriaustos tautos dora, pastūmėta kraštutinės neivilties. Tuose trijuose šaltiniuose rasime viską, kas šioje kovoje gali būti reikalinga tautos šlovei, tėvynės laimei, piliečių laisvei.

Juk yra ir kitų, mūsų atžvilgiu palankiai nusiteikusių tautų, vienodai kaip ir mes mąstančių ir turinčių tuos pačius priešus, bet ar rastume bent vieną tokią, kur milijonas žmonių nepabūgtų mirties, kad kitas milijonas išsaugotų laisves ir nepriklausomybę? Kur tautos gelbėjimo įkarštyje nebebūtų skirtumo nei tarp turtingo ir vargšo, nei tarp pono ir valstiečio, nei tarp kunigo ir samdomo kareivio, nei tarp silpnosios lyties ir narsių vyrų, nei tarp senių ir vos truputį jėgos teturinčių vaikų, kur visi eina nugalėti ar mirti gindamiesi? Ten pakanka pasakyti, kad su mumis Dievas, Kosciuška ir nuskriaustos tautos dora.

Čia eina visa tauta, tad šalin, išdavikai ir klastingi politikai, nedrumskite proto dorybingiems piliečiams... <...> Čia eina visi žmonės, žinantys laisvės kainą! Šalin, abejingieji ir bejausmiai, kurie savo naudą ir gerovę vertinate labiau nei laisvę ir tėvynę, pražūkit su savo turtais, jei galite jų tautos išgelbėjimui! Čia eina tauta, nusprendusi gyventi laisva arba žūti. <...>

Čia vadovauja nuoširdumas, dora, laisvės meilė ir neatšaukiamas pasiryžimas. Čia eina visi piliečiai, nepaisant kilmės, luomo, turto, visuomeninės padėties, tikėjimo ir profesijos. Todėl ša-

Vilniaus miesto vartai, kuriuos 1794 m. vasarą herojiškai gynė sukilėliai ir miestiečiai.
Pranciškaus Smuglevičiaus (1745–1807) piešiniai

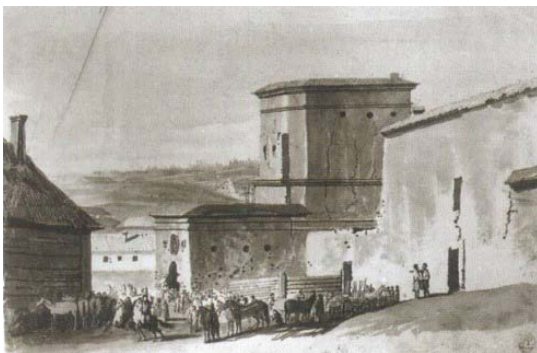
Aušros vartai

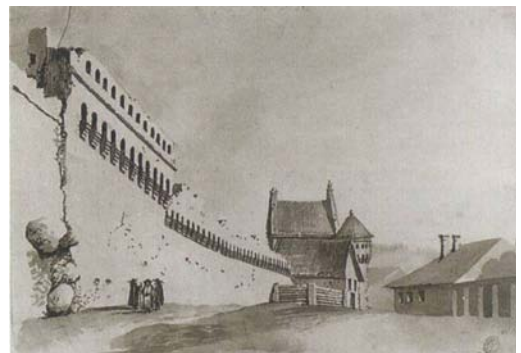
Trakų vartai

Subačiaus vartai

Rūdininkų vartai

Vilniaus gynybinė siena prie Subačiaus vartų

lin, pasipūtę egoistai, besirūpinantys vien savimi, savo namais ir savo reputacija! Čia eina į karą žmonės, ištikimi Dievui, ištikimi tėvynei, ištikimi įstatymams... <...>

Eikit, mylimos tėvynės mieliausieji sūnūs! Eikit, garbingiausieji piliečiai, savo gyvybe užstojantys mūsų gyvybes! Eikit, mylimiausieji broliai! <...> Patikėkit savo likimą Dievo valiai ir savo kovos teisingumui, būkit narsūs ir ryžtingi, kaukitės ir stokit dvikovon su savo priešu už tėvynę, už vaikelius, už žmonas, už namus ir už Dievo altorius, prisiminkit savo protėvių šlovę, prisiminkit tautos įstatymą, kad kas iš mūsų lauko gėdingai pabėga, praranda šlovę, garbę, turumą ir nėra vertas gyventi.

Iš lenkų kalbos vertė Kristina Mačiulytė

Vilniaus pilių panorama. Pranciškaus Smuglevičiaus piešinys

Klausimai ir užduotys

1. Kunigas M. P. Karpavičius, šventindamas Vilniaus vaivadijos sukilėlių vėliavą ir ginklus, kreipiasi į kovai išrikiuotus karius. Kokie šios kalbos tikslai? Kaip oratorius jų siekia?
2. Kaip kalboje yra apibūdinami kariai? Kokios jų savybės pabrėžiamos ir išaukštinamos? Kokiais žodžiais? Kodėl? Išrašykite visus kreipinius, apibūdinimus ir paaiškinkite jų reikšmes.
3. Kaip kalboje nusakoma Lietuvos sukilėlių kovojama kova? Kas, už ką ir prieš ką kovoja? Kuo ši kova išskirtinė? Kodėl, oratoriaus nuomone, tokios kovos pasaulyje dar nebuvo?
4. Ką, pasak pamokslininko, aukoja sukilėliai? Ar didelė jų auka? Grupėse aptarkite, dėl ko Jūs šiandien sutiktumėte aukotis. Kodėl? Atsakymus pristatykite klasėje.

5. Ką iš šios kalbos sužinote apie sukilimo vadą T. Kosciuską? Su kokiais tautai reikšmingomis vertybėmis siejamas T. Kosciuskos vardas? Kokiomis meninėmis priemonėmis pabrėžiama šios asmenybės svarba?
6. Lietuvės sukilėliai 1794-aisiais, kaip ir to meto Prancūzijos revoliucionieriai, iškėlė ne tik laisvės, bet ir lygybės idėją. Kokiais žodžiais ir vaizdais ši idėja išsakoma M. P. Karpavičiaus kalboje?

ACISZAUKIMAS

RODOS NAYDIDZIASIAS NARADAUS LETUWOS UNT WISOS
GASPADORIOS, KATRIE GIWIANA ULICZIOS, y MIE
SIETIELOS UNT WISOS ZIEMIES LITUWOS.

WAyna strofna Lituwoy! Matkoley mums ją pyrm dwieiu mietu užfakia Zdrayte Tewikfczios ju inwiedie, flabafty su niewiernafci musu sulaczyta, buwa prytlumita, dabar pryspaudimas. yr niewela strofna, prymufia mus ifa sunkios niewalos acifot drufiey. y jos Niepretelos musu ifzgurdint. Kur eyna, ant wisu fzcziestics, ar prapolima teny pamaciie, yr ratunkes ligiey wysym prigul.

Pablagafawija Diewas flloy, yr atwogoy Giwiantojoms musu Karaiiftes; jau Krakawas, Warszawa, yr Wilnas, czyfti nu Malkolu, iau wisos ifzpiowie drufi musu Zolnierey, tu mieftu žmonau, artimieju Uliczu Gaspadorey, wirey, yr Motieres – Sugauti Generolay Malkwos, Armatas ju, karunas, ftrielbu dowgumas, pinigu, yr wisokiu gieribiu, prowiantu, yr kiek tukftzanciu niewalniku sugautu, o užmuftzays; žiamia ira abdinkta; aptureje patieku, yr dziauksmu už krywidos niekatu Naradous, ifzbiega atliki Matkoley ifz ta piktuma gielaziu yr ugniu puftit pradieja mufu Ziamia; jus artojey Broley pabeykit tu waynu drufiey, kurę Załnierey, Bajorey, yr Miefzczioniey pradeje adwozney

Pamiatkim uwaziott ant roznafcis ftonu, Zmonies efma wifl ligi, bo wifl ant tos paczios žiamias giwianam; Krauju Zmoniu mufu nie prietieles pile, Gieribies yr namos diagina; ach diel Diewa! ratawokiemes kas kayp

Tiriamosios užduotys

1. Pamėginkite perskaityti Lietuvės Tautos Aukščiausiosios Tarybos originalaus lietuviško „Atsišaukimo“ teksto ištrauką:

Jus artoyei Broley pabeykit tu waynu drufiey, kurę Załnierey, Bajorey, yr Miefzczioniey pradeje adwozney. Pamiatkim uwaziott ant roznafcis ftonu, Zmonies efma wifl ligi, bo wifl ant tos paczios žiamias giwianam.

Perskaitykite šios ištraukos vertimą į dabartinę lietuvių kalbą ir palyginkite, kaip pakito mūsų kalba per du šimtmečius:

Jūs, Broliai artojai, pabaikite drąsiai tą karą, kurį Kariai, Bajorai ir Miestiečiai narsiai pradėjo. Nustokime žiūrėti į luomų skirtumus – visi Žmonės esame lygūs, nes visi toje pačioje žemėje gyvename.

Jozefas Niešiołowski Wajew 1^{ty} Nawagradzki
 Benedyktas Marikonis Pifariz W. X. Litt:
 Stanisławas Mirski Pifariz W. X. Litt:
 Michałas Brańkowski Storańa Minski
 Dominikas Narbutas Wajewski Lidzki
 Michałas Grabowski Kaniuskas W. X. Lit.
 Stanisławas Waławicza Podkamariu Reczycki
 Mikolłas Sabba Chreptowicz Marszałkas Ożm:
 Walentas Gorecki Wajewski Wilki i
 Benedyktas Karp Charunzas Upitki
 Antanas Lachnickas Wice Prezidentas miesta
 Wilna.
 Kajetanás Nagurski Charunzas Pttu Szawlas
 Thadeuszas Wysocki Ziamis Wilna
 Mikolłojus Murawski Rafstynnikas Wajewski
 Kunigas Martynas Poebowas Asktarys A. Wilen.
 Kunigas Michałas Karpowicz Archydyak; Smolė
 Samuelas Korjakas Pulkwownik W. X. L.
 Sjurgis Białopietrawicz.

Palyginkite, kaip žmonių lygybės idėja yra išsakoma „Atsišaukime“ ir M. P. Karpavičiaus kalboje.

Raštu aptarkite, kodėl būtent šią idėją, greta laisvės idėjos, sukilimo vadovai iškėlė Lietuvės visuomenei. Atsakymą pagrįskite tekstų citatomis ir savo argumentais.

Grupėse pasvarstykite, ar lygybės idėja būtų svarbi šiandien kuriant Lietuvės valstybę, saugant jos Nepriklausomybę. Kodėl? Atskirai surašykite grupės diskusijose iškeltas problemas ir argumentus. Pristatykite klasėje.

2. Susipažinkite su ištraukomis iš kitų Lietuvės sukilėlių vadovybės atsišaukimų – vieno, skirto Lietuvės sukilėliams, o kito – Rusijos kariams:

Lietuvos kariai su Rusijos kariais turi elgtis kilniai – už laisvę kovojanti tauta privalo gerbti net užpuolėjo žmoniškumą. Privalo užpuolėjui parodyti tautos charakterio švelnumą, privalo kiekvieno savo poelgio didybe nustebinti priešą.

Rusijos kariai! Barbariškos valdžios valdomi ir dūšaudami dėl laisvės, jūs negalite jos turėti ir patirti. Prisidėkite prie mūsų ir įgykite laisvę!

Remdamiesi atsišaukimų citatomis ir M. P. Karpavičiaus kalba, raštu paaiškinkite, ar visos priemonės kovoje dėl laisvės yra galimos ir pateisinamos. Kodėl? Grupėse pasitarę, sudarykite laisvės kario garbės kodeksą. Jį pristatykite klasėje. Aptarkite, kuo toks kodeksas gali būti aktualus Jums, klasės, mokyklos bendruomenei, Lietuvės visuomenei šiandien.

3. Perskaitykite paties T. Kosciuškos ir apie jį pasakytus žodžius:

Kas gi esu, jei ne lietuvis, jūsų tautietis, jūsų pačių išsirinktas? Kam gi, jeigu ne jums, turiu rodyti dėkingumą, ką turiu ginti, jeigu ne jus ir save patį?

T. Kosciūška Lietuvės generolui Juozapui Nesiolovskuiui, 1790 m.

Lietuva! Mano kraštiečiai ir gentainiai! Šlovinga savo karingumu ir pilietiškumu, Lietuva, ilgai buvusi nelaiminga dėl savo sūnų išdavysčių, pažadu Tau stoti tarp jūsų, kai tik kariniai manevrai man leis, ir padėkoti už Jūsų pasitikėjimą manimi.

T. Kosciuška Lietuvės kariams, 1794 m. birželio 2 d.

Jeį jaunimo ugdyimas nebus paremtas tvirtais laisvės principais, morale ir teisingumu, Jūsų Respublika neišsilaikys ilgai. <...> Myliu jus – esate vienintelė viso žmoniškumo viltis ir norėčiau, kad būtumėte pavyzdžiu būsimiems amžiams.

T. Kosciuška savo bičiuliui Amėrikos prezidentui Tomui Džefersonui, 1801 m.

Žlugome – o jis neleido mums žlugti be šlovės. Būsimų kartų patriotizmo ir dorybių šaltinis.

Iš aukso raidėmis sukurto įrašo kolonoje, kuri buvo pastatyta Vėlniaus šv. Kazimiero bažnyčioje, po mirties pagerbiant T. Kosčiušką, 1817 m.

Broliai! Lietuviai! Stovime prie kapo, sukurto mūsų nemirtingajam Tadoi Kosciuškai atminti.

<...>

Kai panorės tėvai ir motinos savo vaikus prie dorybių paraginti ar mokytojai savo mokiniams tėvynės meilę įkvėpti, ar vadai karių rikiuotes mūšiuį paskatinti, kur dar, jei ne Tado Kosciuškos darbuose ir gyvenime, jie atras tautiečiams nuostabiausią pavyzdį? Paliko jis mūsų tautai garbę ir pasididžiavimą. <...> Nemirtingoji Tado Kosciuškos dvasia, priimk maloniai šį paprastą, iš Tėvynės gėlių nupintą lietuvišką vainiką ir pridėk jį prie laurų, kuriais visas pasaulis garbingus Tavo smilkinius puošia! Išėkis amžinai gentainių širdyse!

Iš Mykolo Romerio kalbos Vėlniaus šv. Kazimiero bažnyčioje, pagerbiant T. Kosciuškos atminimą, 1817 m.

Kosciuška! – tirono ausį žeidžiantis garsas.

Anglų poetas Džordžas Baironas, poema „Bronzos amžius“, 1823 m.

Tai buvo portretai – portretai garsių istorinių asmenybių, paskyrusių save tarnauti aukštai humanizmo idėjai: Kosciuška..., Vašingtonas..., Linkolnas...

Koks ryšys galėjo būti tarp kapitono Nemo ir šių didvyrių? Ar jų portretai neatskleis jo gyvenimo paslapties? Ar tik jis pats nebuvo engiamų tautų gynėjas, pavergtų genčių išlaisvintojas?

Prancūzų rašytojas Žiulis Vernas, romanas „20 000 mylių po vandeniu“, 1869 m.

Tado Kosciuškos heroizmas Lietuvės visuomenei turėjo atnaujinamąją galią. Lietuvą galėjo pasiguosti, kad ji krito su kalaviju rankoje ir laisvės meile širdyje – užmiršti tai, reikštų nugrimzti į savo negarbę. Lietuvės [Tautos] Aukščiausioji Taryba sugebėjo tiksliai įvertinti liaudyje snaudžiančią galią, ir pirmą kartą po ilgo laiko ji kreipėsi į ją gimtąja klaba, kviesdama ginti tėvynę. Tai vėlyvas bandymas įteisinti tą nenuginčijamą tiesą, jog tik tautinis atgimimas, grindžiamas demokratijos principais, gali pažadinti gyvybines Lietuvės jėgas.

Filosofas Stasys Šalkauskis, 1919 m.

Remdamiesi perskaitytomis ištraukomis, M. P. Karpavičiaus kalba, liaudies daina „Užgied gaidžiai“, T. Kosciuškos biografija (www.saltiniai.info) parašykite esė pasirinkta tema:

Tadas Kosciuszka – pasaulį keitęs kovotojas už laisvę

Jis neleido mums žlugti be šlovės

Kosciuszka! – tirono ausį žeidžiantis garsas (Dž. Baironas)

Ką reiškia Tado Kosciuškos vardas šiandien mums ir pasauliui?

Esė (pranc. *essai* – bandymas) – tai rašinys, kuriame išdėstomas asmeninis požiūris įvairiais gyvenimo klausimais. Jo autorius tyrinėja tikrovę, savarankiškai samprotauja, vaizdingai dėsto mintis ir ieško tiesos.

Kūrybinė užduotis

Parenkite viešą pilietinę kalbą Jums aktualiais klausimais.

Ruošdamiesi kalbai sudarykite jos planą:

- pasirinkite Jums ir Jūsų bendruomenei svarbią temą;
- apsibrėžkite kalbos tikslą, jos uždavinius;
- numatykite, kokiems klausytojams šią kalbą skirsite;
- išsikelkite probleminius klausimus, kuriuos kalboje nagrinėsite;
- suformuluokite tezes, kuriomis į klausimus atsakysite;
- papildykite savo tezes argumentais;
- apgalvokite, kaip sieksite kalbos tikslo ir uždavinių – kokiomis iškalbos ir meninės raiškos priemonėmis įtaigiai, įdomiai, gyvai perteiksite savo mintis.

Pasirašykite kalbą arba jos santrauką.

Pasakykite ją savo klasėje. Kalboje pavartokite retorinių klausimų, retorinių kreipinių, retorinių sušukimų.

Retorinis kreipinys – kreipinys į čia nesantį asmenį arba daiktą, suteikiantis kalbai gyvumo, iškilmingumo.

Retorinis klausimas – jausmingas klausiamasis sakinytis, nereikalaujantis atsakymo, sustiprinantis teigimą arba neigimą.

Retorinis sušukimas – šaukiamasis sakinytis, kuris ypač jausmingai išreiškia mintį.

Susipažinkite su poeto Juliaus Slovackio „Lietuvių legiono giesmė“. Ją garsus romantikas sukūrė 1831-aisiais, kviesdamas lietuvius į sukilimą. Šiame sukilime aktyviai dalyvavo jaunimas – Vilniaus universiteto studentai, jį rėmė profesoriai. Todėl iškart po sukilimo Rusijos valdžia Vilniaus universitetą uždarė.

Jūlius Slovāckis (Juliusz Slowacki, 1809–1849) buvo Vilniaus universiteto literatūros profesoriaus Euzebijaus Slovackio sūnus. Jis augo ir mokėsi Vilniuje. Tapo vienu didžiausių XIX amžiaus lenkų poetų. Palaidotas Krōkuvoje, Vāvelio pilies katedroje greta karalių, sukilimo vado T. Kosciūškos, poeto Adomo Mickevičiaus.

Ir tėvas Euzebijus, ir sūnus Julius domėjosi Lietuvos istorija – abu yra sukūrę poetines tragedijas apie Lietuvos karalių Mindaugą.

Juliaus Slovackio portretas

JULIUS SLOVACKIS. Lietuvių legiono giesmė

Lietuva gyva! Gyvuosim!
Saulė spindi josios šlovę,
Plaka tiek širdžių dėl josios,
Tiek širdžių jau plakti liovės.
Būti kaip uolai! būti kaip uolai,
Kęst, kai pelėšiais pančiai apeina.
Kerštą už jas tarsi auką aukojom –
Plieną ir laisvą mintį, ir dainą.
Priešai pabūgo,
Gaudimai aisūs
Žemaičių dūdų,
Jėzusmarija! marš pirmyn! už laisvę!
Mus išmokė teutonai
Taip giedot, kaip mums giedojo.
Legionai! Legionai!
Vis į Rusiją! Josios tolin!

1831 m. sukilėlių būrio vadė grafitė Emilija Pliaterytė

<...>
Priešai pabūgo,
Gaudimai aisūs
Žemaičių dūdu.
Trankos Perkūnas! marš pirmyn! už laisvę!

<...>
O kurgi bokštas apsamanojęs,
Akmuo, išgirdęs giesmę, pabudo,
Gal atitrūko, rieda po kojų,
Gedimainaičių pasveikint skuba.
Priešai jau spruko,
Gaudimai aisūs
Žemaičių dūdu.
Trankos Perkūnas! marš pirmyn! už laisvę!

<...>
Kam beapsivers liežuviai
Kaltint mūsų ar šaipytis:
Ar tebegyvi lietuviai?
Palydovas mūsų – Vytis!
Tai ir neklauskit, kodėl taip maža
Ištvermingųjų vėliavų plakas?
Daugel jų buvo – bet nuo to medžio
Audros nuplėštas ne vienas lapas.

<...>
Vėliavėlės – ūkt! – suūžė,
Laisvės spalvomis apėjo;
Mes štai skriejam, o už mūsų
Aras! aras! aras skrieja.
Per mūsų galvas griaustiniai pliekia
Lyg šerkšno kirčiai... išguldo gretą –
Dabina lauras herojaus kapą.

<...>
Kerštas sujudo,
Gaudimai aisūs
Žemaičių dūdu,
Jėzusmarija! marš pirmyn! už laisvę!

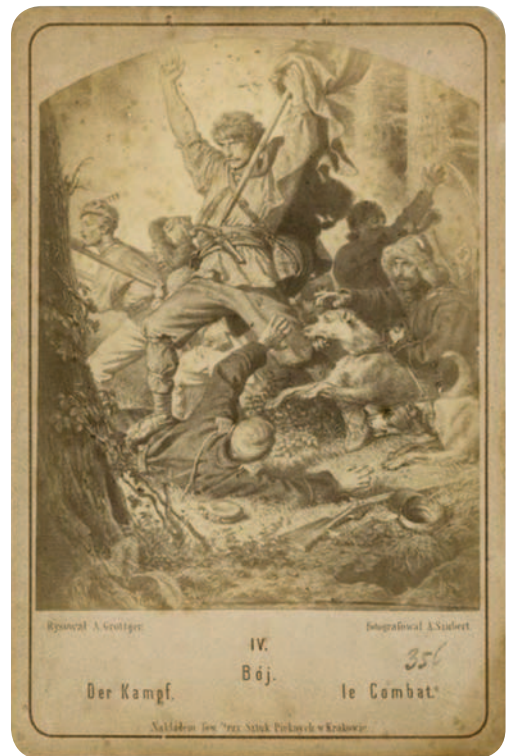
1831 m.

Iš lenkų kalbos vertė Vladas Braziūnas

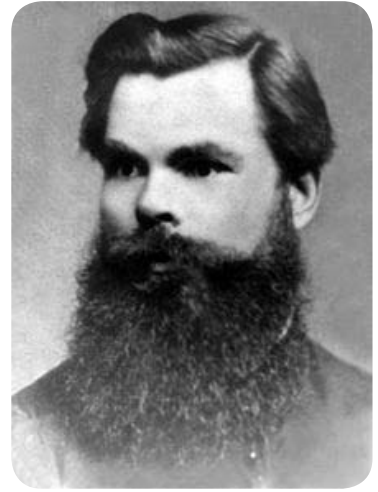
Klausimai ir užduotys

1. Aptarkite giesmės temą ir pagrindinę mintį. Kokiais vaizdais ji išreiškiama?
2. Kokia yra giesmės nuotaika? Kokiomis retorinėmis figūromis ji sukuriami?
3. Paaiškinkite, kaip Jūs suprantate pirmąją giesmės eilutę. Pasvarstykite, kodėl teigiama „Lietuvà gyva! Gyvuosim!“; nors valstybingumas buvo prarastas daugiau nei prieš tris dešimtmečius. Ką šioje sukilėlių giesmėje reiškia gyventi, gyvuoti?
4. Kaip giesmėje atsakoma į klausimą „Ar tebegyvi lietuviai?“ Kodėl lietuvių gyvybė siejama su Vyčiu? Ką reiškia Vyčio ženklas?
5. Raštu pratęskite giesmės teiginį: *Lietuva gyva! Gyvuosim! jeigu / nes*
.....

Artūro Grotgerio paveiksliai iš 1863 m. sukilimui skirto ciklo *Lituania: Priesaika ir Kova*, spalvota kreida nupiešti 1864–1866 m.

Panagrinėkite „Maršą Lietuvės“ – lietuviškai parašytą 1863-ųjų sukilimo kūrinių. Jis buvo rastas dramatiško likimo poeto romantiko, sukilimo dalyvio, „Aušros“ bendradarbio Andriaus Vištelio rankraščių rinkinyje. Greičiausiai A. Vištelis yra šio maršo – žygio dainos – autorius.

Andrius Vištelis

ANDRIUS VIŠTELIS. Maršas Lietuvės

Gana, broliai, mums miegoti
Ant kapų motynos!
Nėr ko ilgai nei dūmoti¹,
Nosis pakabinus.
Marš, marš, vajaunycai²,
Ing svodbą kruviną³,
Marš, Lietuvos mūčelnykai⁴,
Prikelti motyną!

*

Būkit sveiki, mieli broliai,
Gentys⁵ ir prieteliai⁶!
Nebus laimos mums, pakolei
Bus čion neprieteliai⁷.
Marš, marš, vajaunycai,
Marš ant visų kelių,
Greit, žemaičiai, lietuvnykai,
Naikint neprietelių.

*

¹ Galvoti, mąstyti.

² Kovotojai.

³ Į kruvinas verstuves; perkeltine prasme – į mūšį.

⁴ Kankiniai.

⁵ Giminės.

⁶ Draugai.

⁷ Priešai.

[...]

*

Kaip suvienysim karūnas
Lietuvos su lenkų,
Užuš strielbos¹ kaip Perkūnas
Iš mūs smarkių rankų.
Marš, marš, lietuvelykai,
Marš lenkai, žemaičiai,
Marš ir gudų vajuonykai,
Visi drauge, greitai!

*

Ak, jau esam išmokyti
Gerai vajuoti²,
Kaip tironus išnaikyti,
Kirst ir kotavoti³.
Marš, marš, marš, Lietuva,
Marš Žemaičių šalis,
Dievui dėkui, da nežuvo
Tėviškės mūs dalys.

[...]

Būsim kaip pratėviai mūsų...
Visam sviete slauni⁴,
Tiktai būkim, prašau jūsų,
Drąsūs ir vajuoni⁵.

Marš, marš, jų takeliais
Ir kaip jie – be baimės,
Bėgs tironai visais keliais,
Ir išnyks nelaimės.

¹ Šautuvai.

² Kariauti, kovoti.

³ Mušti.

⁴ Garsūs, šaunūs.

⁵ Kovingi, karingi.

Liudviko Narbuto mirtis ties Dubičiais. Dail. Mykolas Elvyras Andriolis, sukilimo dalyvis, 1864–1865 m.

Klausimai ir užduotys

1. Paaiškinkite, ką žygio dainoje simbolizuoja motina ir jos mirtis. Kaip ją mirusią įmanoma prikelti?
2. Kokie yra šio maršo priesakai? Išrašykite juos ir paaiškinkite, kodėl jie svarbūs siekiant pergalės prieš tironus?
3. Aptarkite šioje dainoje apdainuojamą bendruomenę. Kas ją sudaro? Kas sieja bendruomenės narius?

Kūrybinė užduotis

J. Slovackis ir A. Vištelis rašė kūrinius sukilėliams dainuoti. Nežinome, ar jie buvo dainuojami. Nėra išlikusių jų melodijų. Taigi poetų tekstus dainomis paversti galite Jūs.

Pasidalykite į kūrybines grupes – sukurkite dainas ir parenkite jų pristatymus. Pristatymo formą pasirinkite savarankiškai.

Kurdami dainą galite:

- pasitelkti autentiškos senos karo dainos ar šiuolaikinės autorinės dainos melodiją, jos parafrazę;
- redaguoti arba trumpinti tekstą.

Rengdami dainos pristatymą turite:

- pasiremti literatūros pamokose naudota arba savarankiškai atrasta dokumentine ir menine medžiaga;
- pasitelkti istorinį laikotarpį atspindinčią scenografiją, kostiumus, panaudoti bent vieną simbolinę laikotarpio detalę;
- pasirūpinti, kad dainos pristatymas būtų išsaugotas meninėse fotografijose arba trumpame vaizdo klipe, reportaže.

Įdomiausius dainų pristatymus parodykite kitoms klasėms, visai mokyklos bendruomenei. Surenkite meninių nuotraukų parodą arba filmuotų darbų peržiūrą.

Artūro Grotgerio paveikslas
Regėjimas iš ciklo *Lituania*

Savanorių dainos

Gedimino pulko 7-oji kuopa, apie 1920 m.

1918 m. vasario 16-ąją Lietuvos Tarybai paskelbus Nepriklausomybę, piliečiams reikėjo ją apginti nuo svetimų kraštų kariuomenių. Jau 1918 m. gruodžio 27-ąją, prie Vilniaus artėjant Sovietų Rusijos Raudonajai armijai, Lietuvos ministras pirmininkas Mykolas Sleževičius kreipėsi į Lietuvos žmones ir pakvietė juos apginti atkurtąją valstybę.

Tūkstančiai Lietuvos savanorių atsišaukė į kvietimą – su ginklu stojo už Tėvynę ir laisvę. Ne vienas savanoris į kovos būrį atvyko su armonika, smuiku. Būriuose dažnai dainuodavo, mokėdavosi dainų vieni iš kitų. Savanoriai prisiminė ir dainavo senąsias lietuvių karo dainas. Žygiui buvo pritaikyta net skambi liaudies daina „Pelėda“. Netrukus imtos kurti ir naujos dainos. Jose labai nuoširdžiai kalbėta apie meilę Lietuvai, apie ryžtą dėl jos kovoti, ją apginti.

Savanorių kūryba tęsė senųjų lietuvių karo dainų tradiciją. Naujas karo dainas rašė ir žinomi poetai, kompozitoriai. Ne vienai dainai žodžius sukūrė savanoriu tapęs Kazys Binkis. Rašytoja Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė važinėjo po Lietuvos kariuomenės dalinius ir skaitė savanoriams paskaitas. Skambios savanorių dainos greitai pasklido po visą kraštą: jas dainavo ne tik kariai, bet ir kaimo jaunimas, jas skelbė spauda, buvo sudarinėjami ir leidžiami šių dainų rinkiniai. Savanorių dainos išliko gyvos ir Sovietų Sąjungai sunaikinus Lietuvos valstybę: jas dainavo pokario partizanai ir tremtiniai, lietuviai okupuotoje Lietuvoje ir iševiojose.

Susipažinkite su M. Sleževičiaus vadovaujamos Vyriausybės atsišaukimu, kviečiančiu Lietuvės vyrus tapti savanoriais, ir keturiomis savanorių dainuotomis dainomis.

Panagrinėkite, kaip, kokia iškalba ir kokia poetine kalba piliečiai yra kviečiami į kovą, kaip stiprinama jų kovos dvasia. Kaip pagrindžiama kovos būtinybė?

Į Lietuvės piliečius!

Vyrai! Ne kartą Lietuvės priešai norėjo uždėti ant mūsų amžiną nepakeliamą jungą, bet mūsų Tėvynė nenugalėta. Ji gyva. Šiandien visi išvydome Laisvės rytojų švintant; Lietuvės nepriklausomybė neša visiems laisvę ir laimę; tad ginkime Nepriklausomą Lietuvės valstybę! Vienybėje, kaip broliai, pasidavę kits kitam rankas, eikime drąsiai į kovą, visi, kaip vienas, stokim už tėvynę!

Lietuvą pavojuje!

<...>

Tad ginkim Lietuvą! Parodykim, jog esame verti amžiais kovotos laisvės; šiandieną Lietuvės likimas mūsų pačių rankose. Nelaukdami toliau nei valandos, kas myli Lietuvą, kas trokšta laisvės, kas pajėgia valdyti ginklą, stokime visi į Lietuvės Krašto Apsaugą. Būrių būriais eikime iš kaimų, viensėdžių, miestų ir miestelių, eikime iš visų Lietuvės kraštų laisvės ir Tėvynės ginti. Stokime drąsiai pirmi į kovą! Drąsiai, be baimės, kaip mūsų tėvai ir sentėviai, užstokim priešams kelią, pakelkim žygį už mūsų Motiną Tėvynę, už Lietuvės Valstybę!

Ministeris Pirmininkas M. Sleževičius
Krašto Apsaugos Ministeris Karininkas Velykis

Atsiskirsiu aš nuo jūsų

Atsiskirsiu aš nuo jūsų,
Brangios giminėlės,
Kareivių išeisiu
Ginti tėviškėlės.

Šiandien dar su jumis linksmas
Aš geriu, dainuoju,
O rytoj į karą
Kaip didvyris joju.

Nūn viltis man brangiausia -
Žirgas, plieno kardas.
O tėvyne, kad skambėtų
Amžiais tavo vardas.

Negailiu aš savo kraujo
Dėl tavęs pralieti,
Kad tik gaučiau gražią
Vėl tave regėti.

Į kovą, į kovą, į kovą

Į kovą, į kovą, į kovą,
Į kovą, į kovą, draugai.
Į kovą, aukštaičiai, į kovą, žemaičiai,
Į kovą, visa Lietuva.

Prie ginklų, prie ginklų, prie ginklų,
Prie ginklų, prie ginklų, draugai.
Prie ginklų aukštaičiai, prie ginklų, žemaičiai,
Prie ginklų, visa Lietuva.

Už laisvę, už laisvę, už laisvę,
Už laisvę, už laisvę, draugai.
Už laisvę aukštaičiai, už laisvę, žemaičiai,
Už laisvę, visa Lietuva.

Savanorių daina

Aukštaičių žalias kraštas aidė,
Siūbuoja girios, ežerai;
Kai žengia broliai savanoriai
Tėvynės vieškeliais plačiais.

Ant grėblių rymo mergužėlė,
Po kojų kvepia pradalgė
Ir daina nuovargį pakeičia,
Kur žengia broliai lietuviai.

O, neliūdėk, jauna mergaite –
Ir kam tie rūpesčiai, vargai?
Kai baigsis karas, aš sugrįšiu
Ir vėl lankysiu aš tave.

Ateis gražus pavasarėlis,
Sode gegutė užkukuos:
Ir brolių, ariantį prie kelio,
Daina palinksmins ir paguos.

KAZYS BINKIS, STASYS ŠIMKUS. Geležinio vilko maršas

Juodbėriai, galvas aukštyn!
Vilko maršą drožkit kojom!
Likit sesės, – mes išjojam,
Mes tejosim lig rytojaus,
O rytoj ugnin!

Marš, marš pro Žvėryną,
Palei kalną Gedimino,
Marš, marš pirmyn!

Palei Vilijos krantus
Dunda šūviai, skamba plienas,
Pasilikit, sesės, vienos,
Raitelių neilgos dienos –
Rinkit sau kitus!

Marš, marš viens po kito –
Rytoj mūsų anksti rytą,
Marš, marš pirmyn!

Arėm, sėjome laukus,
Drauge pjojėm lankoj šieną...
Dalgė – kardas to pat plieno –
Išguldysime kaip šieną
Priešus plėšikus.

Marš, marš pilnu šuoliu,
Priešas kraštą mūs užpuolė,
Marš, marš pirmyn!

Girdit! – Po visus kraštus
Žvanga mums paruošti pančiai...
Priešai lenda kaip šarančiai.
Geležinio vilko dančiui
Darbo bus, tai bus.

Marš, marš pro Žvėryną,
Palei kalną Gedimino,
Marš, marš pirmyn!

Savanoris Antanas Matuzevičius su kovos draugu Žasliuose, greta fronto 1921 m.

Dėl laisvės ir žmoniškumo: pokario partizanų kūryba

Adolfas Ramanauskas-Vanagas (1918–1957) – mokytojas, Lietuvos partizanų vadas – su girios vanagais, 1947 m.

Po Antrojo pasaulinio karo visą dešimtmetį trukęs Lietuvos partizaninis karas prieš Sovietų imperiją – buvo viena ilgiausių ir tragiškiausių mūsų kovų dėl laisvės. Lietuvą šioje kovoje gynė pamatinės Europos vertybės – žmogaus orumą, žodžio ir minties laisvę, tautos teisę savarankiškai tvarkytis savo Tėvynėje, tiesą ir teisingumą. Į partizanus ėjo gimnazistai, studentai, mokytojai, ūkininkai. Juos rėmė laisvę branginusi visuomenės dalis.

Partizaninės kovos dalyviai, rėmėjai mums paliko daugiausia dainų ir literatūros tekstų. Tegu šie tekstai Jums kalba patys.

Mes esame kalnai. Mes esame tvirtieji kalnai. Mus plėšo pačios didžiausios žemės vėtros. Mūsų krūtinės stovi nuogos prieš jas ir nėra pasaulyje daiktų, kurie pasiektų mus nuo jų uždengti.

Mes esame kalnai. Mes esame aukštieji, nykieji, vienišieji, tvirtieji kalnai.

Bronius Krivickas, 1943

Brònius Krivickas (1919–1952) – poetas, partizanas. Kilęs nuo Bìržų. Baigęs Bìržų gimnaziją, 1938–1943-aisiais studijavo lietuvių literatūrą Vytauto Didžiojo ir Vìlniaus universitetuose. Redagavo „Ateities“ žurnalą. Buvo Vytauto Mačernio, Henriko Nagio, Alfonso Nykos-Niliūno studijų draugas. Profesoriai Vincas Mykolaitis-Putinas, Balys Sruoga gabiam literatui pranašavo mokslininko, Vìlniaus universiteto dėstytojo ateitį.

1943-iaisiais vokiečiams uždarius universitetą, B. Krivickas sugrįžo į tėviškę. Mokytojavo Bìržų gimnazijoje. Į Lìetuvą vėl veržiantis sovietų kariuomenei, trauktis iš tėvynės atsisakė – išėjo į partizanus. Pasirinko Vìlniaus slapyvardį. Tapo būrio vado pavaduotoju, redagavo pogrindžio leidinius „Aukštaičių kova“, „Laisvės kova“. Gyvendamas bunkeriuose rašė eilėraščius, straipsnius, atsišaukimus. Aštuntais partizanavimo metais žuvo kovos draugo ir partizanų vado Jono Kimšto-Žalgirio išduotas. Paliko rankraštinių poezijos rinkinį „Žiaurusis Dievas“, sonetų, satyrų, iš vokiečių kalbos verstų Johano Vòlfgango Gėtės eilėraščių.

Bronius Krivickas tarp kovos draugų partizanų Stepo Giedriko-Giriečio ir Alfonso Valentėlio-Bankininkio Vailokaičio. Bìržų girioje 1951 m. rudenį

BRONIUS KRIVICKAS. Ginklo broliams

Užplūdo barbarai. Laukinės nuožmios minios.
Jos dangstos laisvės ir tiesos vardu.
O už jų melo kumštis geležinis
Ir šviežias kraujas ant plėšrių veidų.
<...>

Tauta, likimo ištikta, sustingo,
Pajutus dvelkiant šermenų šiurpu,
Bet greit pakėlė ginklą ji ryžtingai
Dar kartą kautis prie duobės kapų.

O mano broliai, jūs, vilties nustoję,
Neviltyje pasisemiat jėgos.
Savų dienų saulėlydy sustoję,
Atkaklūs kaunatės lig pabaigos.

O visame krašte vien šermenys ir raudos.
Gaisrų liepsnoj paskendę jūs namai.
Vergijon tremiamų meldimai skaudūs.
Ir priešmirtiniai kankinių klyksmai.
<...>

Bet liaudis tyliai jūsų kūnus šaltus
Apverkia iš širdies visos.
Ji regi jus didžius, aukštai iškeltus,
Herojus laisvės ir tiesos.

Ir rauda ji, tyliam skausme paskendus:
Nejaugi amžinai pražus laikų griūty
Kovos ir žygių išdidi legenda,
Kai jūs, baisios vergijos gėdai pasmerkti,

Pakilote kovot prieš šimtą priešų vienas
Ir grumtis mirtinai su stichija pikta,
Kol žuvote, kaip didvyriai Pilėnų,
Kartu su žūstančia tauta?

1946 m.

Kai kovoj kelies tu į ataką...

Kai kovoj kelies tu į ataką
Ir, į priekį puldamas, žinai,
Kad gal tuoj, kliudytas mirtinai,
Amžinai pabaigsi savo taką.

Nepabūgęs grasančio metalo,
Tu pirmyn smelkiesi su aistra, –
Vienas geismas tau širdy tėra:
Priešais mirtį veržtis ligi galo,

Nes žinai: jei kas, įtempęs valią,
Nesvyruodams pereis šitą kelią,
Mūši tas net žūdamas laimės,

O jei kas pabėgs neištesėjęs,
Tas tikrai bus kovą pralaimėjęs
Ir paženklintas gėdos dėmės.

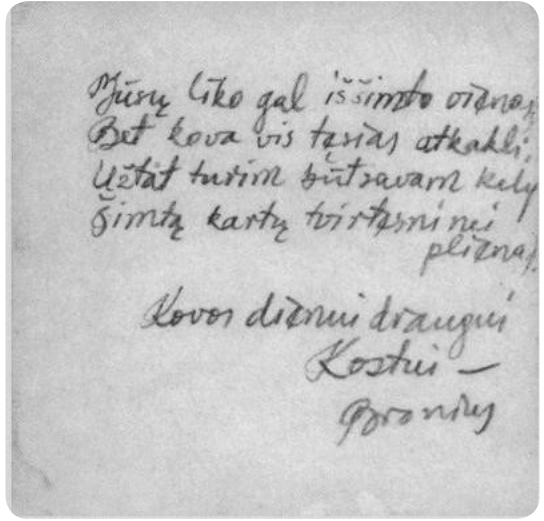
1951 m.

Klausimai ir užduotys

1. Kokią pokario tikrovę ir kokius tautos išgyvenimus atskleidžia šie B. Krivicko eilėraščiai? Kokiais vaizdais ir vaizdiniais tai daroma? Paaiškinkite jų reikšmes.
2. Kas yra B. Krivicko eilėraščių lyrinis subjektas? Kokia asmenine patirtimi jis su mumis dalijasi? Tarp ko jis renkasi? Kaip jis suvokia savo gyvenimo prasmę? Kodėl jo išgyvenamą situaciją galime vadinti ribine¹?
3. Kodėl partizanai lyginami su Pilėnų didvyriais? Pasidomėkite Pilėnų legenda. Kokią prasmę turi šis palyginimas?
4. Paaiškinkite, kaip B. Krivicko lyrinis herojus suvokia garbę. Ką ji jam reiškia?
5. Literatūros tyrinėtoja Rita Tūtlytė teigia, kad poetas V. Mačernis greta savo studijų draugo B. Krivicko atrodo kaip vaikas, nes jis vis dar prašo leidimo pasirinkti: „Neatimki, Dieve, iš manęs klydimo teisės, noriu pats surasti savo kelią...“. O B. Krivicko lyrinis subjektas drąsiai pasirenka ir nebesvyruoja. Pagrįskite šią mintį B. Krivicko tekstų citatomis.
6. Kuo B. Krivicko poezijos lyrinis subjektas artimas karo ir sukilimo dainų herojams? Kas juos sieja? Pasirinkite bent vienos dainos tekstą, palyginkite jos ir B. Krivicko eilėraščių lyrinius subjektus, veikėjus. Parašykite lyginamojo pobūdžio rašinį.
7. Kuo B. Krivicko poezijoje išsakytos asmens ir bendruomenės patirtys yra svarbios Jums? Aptarkite grupėse ir savo tezes pristatykite klasėje.

¹ Ribinė situacija – ypač sudėtinga žmogaus būklė, kai jis susiduria su tuo, kas neišvengiama.

Bronius Krivickas-Vilnius, poetas, leidinių „Aukštaičių kova“ ir „Laisvės kova“ redaktorius. Kitoje nuotraukos pusėje – kovos draugui skirtos eilėraščio eilutės

Partizanai ne tik kovojo, bet ir pogrindžio spaudoje apmąstė savo kovos prasmę. Stengėsi ją paaiškinti būsimoms kartoms. Atidžiai perskaitykite B. Krivicko svarstymus apie partizaninio karo paskirtį ir jo pamokas.

BRONIUS KRIVICKAS. Apie laisvės kovą ir didvyriškumą

Ateities istoriką, kuris atskleis dabartinio mūsų tautos gyvenimo puslapius, labiausiai stebins du dalykai. Pirmiausia jis turės stebėtis neregėtu dabartinės vergijos baisumu, pavyzdžio neturinčiu žiaurumu ir ta taip nepaprastai išstobulinta komunistinės vergijos sistema, kuri, rodos, turėtų užslopinti paskutinį laisvojo žmogaus alsavimą, paversti visišku vergu ne tik fiziniu, bet ir dvasiniu atžvilgiu. Tačiau dar labiau ateities istoriką stebins tai, kad tauta po šios baisios vergijos jungu ne tik nesuklupo, bet sugebėjo vesti tokią nepaprastai sunkią ir didžią kovą. Ir klaus anas istorikas, iš kur sėmėsi sau ištvermės ir jėgos dešimtys tūkstančių partizanų, kurie geriau pasirinko mirtį negu baisiąją priešą vergiją, iš kur sėmėsi sau jėgų pavergtieji, kurie geriau pasirinko kankinio vainiką negu išdavystę. Ir, ieškodamas atsakymo į tuos klausimus, jis su tylia pagarba turės nulenkti savo galvą prieš mūsų tautos nepaprastą dvasinę didybę.

*

Tie, kurie laisva valia atiduodavo gyvybę už idėją, tie, kurie geriau sutikdavo iškentėti kankinio mirtį, kad nereikėtų padaryti išdavystės, tie visada bus laikomi didvyriais. Šiandien kiekvienam Lietuvos valsčiui rasime šimtus tokių pavyzdžių. <...>

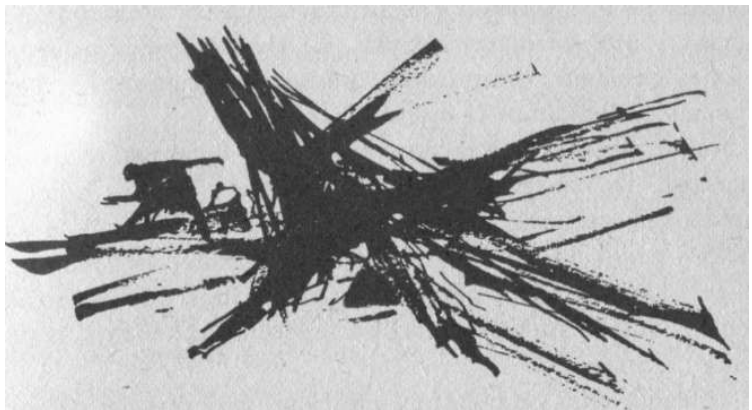
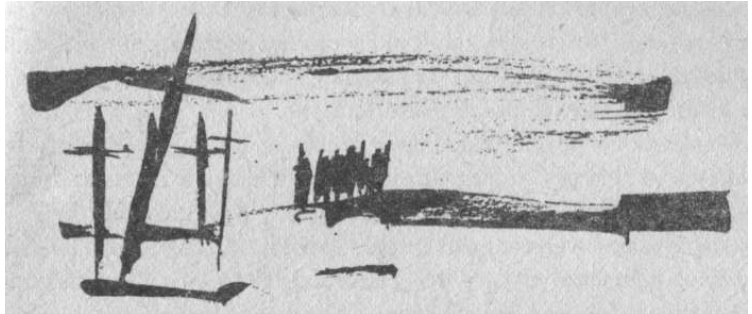
*

Kaip visada lemiamais gyvenimo momentais, taip ir baisiajame šių dienų bandyme kiekvienas atskiras žmogus pasirodo, kas jis iš tikrųjų yra. Šiuo laiku aiškiau kaip niekad sužvilga atskirų žmonių kilnumas ir dvasinė didybė. <...>

*

Ar aktyvus pasipriešinimas pavergėjui sumažino, ar padidino mūsų tautos nuostolius? Vienu atžvilgiu, be abejo, padidino, nes tai pareikalavo daug aukų. Tačiau kitu atžvilgiu, be abejo, sumažino, nes priešas, pajutęs, kokią reakciją sukelia tautos smaigimas, buvo priverstas skaičiuoti bei susiaurinti ir sulėtinti savo planus, kuriuos jis buvo paruošęs tautos naikinimui. Labai galimas dalykas, kad nesipriešinimas pavergėjui mūsų tautai būtų buvęs mažiau nuostolingas negu pasipriešinimas. Bet ar tauta galėjo nesipriešinti ir kodėl ji priešinos? Greičiausiai todėl, kad jai pasirodė per daug žema ir negarbinga nusilenkti paniekai, barbarybei, tapti bjauriausių dvasios išsigimėlių mindžiojama verge. Vadinasi, tauta pakilo į kovą gindama savo žmogiškąjį vertingumą, gindama tai, kas visiems laisviesiems ir doriesiems žmonėms yra brangu. Tuo ji pasirodė kaip kilnus ir vertingas žmonijos bei tautų bendruomenės narys. Tuo ji įnešė savo indėlį į bendrąją žmonijos kovą dėl laisvės ir žmoniškumo idėjų. Todėl suprantama, kodėl jau šiuo metu, kol laisvės priešams dar nėra paskelbta galutinė kova, pasaulis su pagarba ir palankumu sužiuro į mūsų mažąją šalį.

[1952]

Pranas Lapė. Iliustracijos Juozo Lukšos-Daumanto knygai *Partizanai*

B. Krivicko mintis prasmingai papildo legendinio partizanų vado Juozo Lukšos-Daumanto (1921–1951) žodžiai.

Juozas Lukša-Daumantas – architektūros studentas, vienas partizanų vadų

Suspaudę rankose plieninius ginklus pasiruošėme atsisveikinti su namiškiais. Motinos skruostais riedėjo ašaros. Priėję prie jos abu su broliu priklaupėm, laukdami palaiminimo. Ištiesusi savo grubias rankas į mūsų palenktas galvas, ji tyliai laimino mudviejų pasirinktą kelią, kurį mums nurodė gili tėvynės meilė, priešinimasis prieš elementariausių žmogaus teisių sunaikinimą, prieš žmogaus protu neaprepiamą dvidešimtojo amžiaus vergiją...

– Viešpats Dievas tesaugo judviejų žingsnius, – buvo vieninteliai ir paskutiniai mamos žodžiai. <...>

Netikėjom, kad [po karo Vakaruose] bus atsisakyta tolimesnės kovos dėl laisvės ir žmoniškumo principų bei žmogaus teisių, kurios buvo aplaistytos daugelio tauriausių vakariečių krauju, ir kad gėdingai užmerktomis akimis bus paliekamos ištisos tautos mirčiai. <...>

Buvome persekiojami pikčiau už laukinius žvėris. Ir vien dėl to, kad nebuvo nusilenkta prieš okupantą, neišduotas savo sąžinės balsas bei neišniekinti savo dvasios švenčiausieji jausmai; vien dėl to, kad norėjome būti laisvi ir matyti laisvą savo tautą. <...>

Ir kokios mišrios šios partizanų eilės: studentai, gimnazistai, tarnautojai, ūkininkai ir darbininkai. <...> Visus juos subūrė ta pati Tėvynės meilė ir pareiga ginti tėvų žemę ir savo seses brolius nuo rytų barbaro teroro. Ginti ir gintis jaučiant didįjį laisvės ir žmogiškumo troškimą ir suprantant begalinį šios kovos sunkumą. Ginti ir gintis, visiškai atsižadant savo asmeninio gyvenimo, kol kas pasitikint tik savo jėgomis ir budrumu... <...> Juose negėstamai rusena ta pati nemarioji sentėvių dvasia, šimtmečiais istorijon nusitęsusi, mūsų laisvės sargyboje stovėjusi.

Iš J. Lukšos-Daumanto knygos „Partizanai už geležinės uždangos“, pirmąkart išleistas Čikagoje 1950 m., vėliau paskelbtos anglų ir švedų kalbomis.

Pranas Lapė *Kompozicija*

Kūrybinė užduotis

Remdamiesi B. Krivicko tekstais ir biografija, pasitelkę J. Lukšos-Daumanto mintis, kitus papildomus šaltinius apie partizaninį karą, parašykite esė pasirinkta tema:

Kodėl tautą ištikusios tragedijos akivaizdoje apsispręsti tenka kiekvienam asmeniškai?

Kodėl laisvės kariams svarbu suvokti savo kovos prasmę?

Kodėl tautos istorinių išbandymų laikais „aiškiau kaip niekad sužvilga atskirų žmonių kilnumas ir dvasinė didybė“?

Kuo lietuvių kova už laisvę vertinga pasaulio bendruomenei?

Didžioji dalis partizanų kūrybos yra anoniminė – jų autoriai nėra žinomi. Anoniminiuose tekstuose išliko svarbios kovojančių žmonių pozicijos, mintys, viltys. Kai kurie tekstai mums šiandien skamba kaip testamentai. Susipažinkite su jais.

Partizanų kreipimasis „Į Lietuvės jaunimą“

Lietuvių tautos istorija – nuolatinių kovų už laisvę istorija. Išstisus šimtmečius lietuviai kovojo už savo laisvę, už savo egzistenciją su įvairiausiais priešais. Ir jeigu lietuvių tauta tose kovose išliko gyva, tai tik dėl tų lietuvių tautos savybių, kurias mes vadiname didvyriškumu.

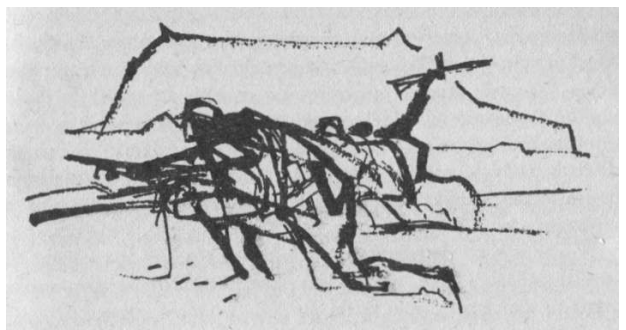
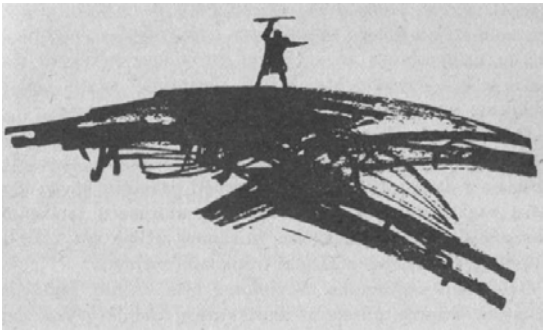
Be abejo, kovose už laisvę didžiausią vaidmenį visuomet vaidino jaunimas. Juk baudžios nukamuotą, caro žandarų prislėgtą, lenkų ponų užguitą baudžiauninką pradėjo žadinti iš vergiško miego pirmiausia susipratę moksleiviai, studentai. Jau tais tamsiais nevilties laikais jaunuoliai, kupini Tėvynės meilės, būrėsi į slaptus būrelius, platino slaptąją spaudą, kėlė savąją tautą iš vergiško letargo.

1918 m. vasario 16-tąją Nepriklausomybės paskelbimas karščiausią pritarimą rado jaunuolių širdyse. Jie, ne kas kitas, iškovojo Tėvynei laisvę, nepriklausomybę. Ir šiandien didžiausią kovos našta už Tėvynės laisvę neša Lietuvos jaunimas. <...>

Tūkstančiai jaunuolių atvirai kovoja su mūsų tautos žudikais, bolševikais, budeliais bei rusiškais okupantais. Joks vargas, skurdas jų nepalaužia, joks pavojus jų negąsdina. Jie veda sunkią, bet garbingą partizaninę kovą su Lietuvos priešais, su bolševizmo įsigalėjimu mūsų krašte.

Lietuvi jaunuoli! Ir Tave šaukia Tėvynės milžinkapiai, Tave šaukia brolių kankinių kapai, Tave šaukia tūkstančiai lietuvių tremtinių, Tave šaukia lietuvių motinų ašaros, Tave šaukia ausstantis naujas Tėvynės laisvės rytas. Būk stiprus ir tvirtas savo tėvų žemėje. Tavo kelias – vienintelis ir aiškus kelias, didvyriškų protėvių pradėtas, tėvų, brolių savanorių krauju aplaistytas. Tavo kelias – kovos už laisvę kelias.“

Laiškas paskelbtas partizanų laikraštyje *Prisikėlimo ugnis*, 1948 m.

Pranas Lapė. Iliustracijos Juozo Lukšos-Daumanto knygai *Partizanai*

Lietuviškos dainos naikinimas

Ypač būdingos lietuvių tautinei kultūrai yra liaudies dainos, rodančios aukštą lietuvių kultūrinį lygį, gilią gimtojo krašto meilę, nepaprastą jausmų tyrumą... <...> Kaip galėjo lietuvis, gyvendamas tokioje nuošalioje vietoje sukurti tokių nuostabių ir vertingų meno kūrinių? Atsakymas aiškus – lietuvis turėjo dainų širdį. Jis buvo sielos žmogus, mokėjęs mylėti savo Tėvynę, mokėjęs kovoti ir mirti dėl artimųjų, dėl krašto laisvės. Turtingas vidinis, herojiškas gyvenimas, amžinos kovos su priešais dėl krašto laisvės pagimdė tautos galiūnus, kurių lūpose tik ir tegalėjo skambėti didinga lietuviška daina. Kūrė lietuvis visais gyvenimo momentais: kovoje, darbe, svečiuose, vaišėse. Visi kūriniai buvo pagimdyti vieno tėvo – jausmo, vienos motinos – sielos. <...>

Bolševikai, norėdami palaužti tautinį atsparumą, sunaikinti patriotinius jausmus, paversti lietuvių silpnavaliu, bejausmiu vergu, nuo pat pirmųjų savo viešpatavimo dienų pradėjo persekioti lietuvišką dainą.

Pirmiausia buvo uždraustos visos nepriklausomojo gyvenimo dainos, galinčios pakelti lietuvių dvasią.

Visi rinkiniai, gaidos buvo naikinami, žmonės, dainuojantys šias dainas, buvo areštuojami, kalinami ir ištremiami. <...>

Bolševikai stengiasi išnaikinti lietuvių tautines dainas ir jų vietą pakeisti tariamom tarybinėm dainom.

Tos pastangos yra bergždžios. Lietuvių tauta niekad nenusotos kovojusi dėl savo laisvės, dėl savo kultūros.

Šiandien lietuvis kuria energingai, su užsidegimu, kaip dar niekad istorijoje. Per trumpą aštuonerių metų laikotarpį liaudis sukūrė šimtus dainų, kupinų karštos meilės Tėvynei, ryžtingo šauksmo kovoti dėl laisvės. <...>

Narsusis bernelis partizanas kovoja dėl savo krašto laisvės. Su nepaprastu užsidegimu kovoja, su šypsena sutinka ir mirtį, tikėdamas Lietuvės atgimimu.

Toli Sibiro taigose liūdi lietuvaite. Sklinda kupina ilgesio, lietuviško romumo melodija. <...>

Lietuviška daina niekad nenutils lietuvio sieloje. Joje niekad neprigis skurdi užguito bolševiko melodija.

Ji skamba pro kalėjimo sienas, per Sibiro taigas, žaliuose Lietuvės miškuose ir laukuose, keldama į kovą, į naują laisvą gyvenimą.

Ji dar galingiau nuskambės laisvoje Tėvynėje, pasipuošusioje baltais berželiais, sulinkusiais Smūtkeliais ir dėl laisvės kritusių brolių kapais.

Iš partizanų laikraščio *Laisvės balsas*, 1953 m.

Partizanų maldos

Malda už tėvynę

Dieve, kuris leidai tautas ir įdiegei joms laisvės troškimą, gražink ir mūsų Tėvynei laisvės dienas.

Tegu tie bandymai, kuriuos Tu skyrei mūsų šaliai, nebūna jos pražūčiai, bet greitesniam jos prisikėlimui ir didesnei dvasinei gerovei.

Laimink, Viešpatie, mus, kurie su ginklu stojom prieš savo pavergėjus.

Duok mums jėgų pakelti didžią partizano dalią.

Padaryk, kad visi mes grįžtume į namus, nešdami naują atgimimo ugnį.

Siųsk, Viešpatie, išminties ir stiprybės dvasios tiems, kurie dirba mūsų tautai ir aukojasi jos labui.

Padėk savo tėviška meile ir globa pasilikusiems namuose mūsų broliams ir sesėms.

Stiprink dėl Tavo vardo ir tautos laisvės kenčiančius, guosk liūdinčius ir nuskriaustuosius, Amžiną Šviesą suteik, Viešpatie, tiems, kurie jau yra mirę kovos lauke. <...> Amen.

Į Šventą Kazimierą

Šventasis Kazimierai, globok mūsų Tėvynę ir josios partizanus. Pažadink mūsų tautai šventų vadų, kurie kaip Tu kitados norėtų jai vadovauti išmintimi, tiesumu ir meile. Išmelsk mūsų partizanus malonę grįžti į savo namus, visiems tremtiniams grįžti į savo žemę, nuo amžių jiems žadėtą, nes ir Tu grįžai iš svetimosios į savąją.

Tepasidaro Tavo užtarimo dėka maža Lietuva tarsi žiburys ant kalno ir tespindi kitoms tautoms skaidriu tikėjimu, gražia meile ir nepalaužiama viltimi. Amen.

Iš filmo *Vakar ir visados*

Klausimai ir užduotys

1. Pasvarstykite, kodėl Lietuvos partizanai kreipiasi į jaunimą. Kokia jų laiško paskirtis?
2. Kodėl jaunimui primenama Lietuvos laisvės kovų istorija: minimi šaukiantys milžinkapiai, kankinių kapai, tūkstančiai tremtinių ir lietuvių motinų ašaros?
3. Koks yra partizanų priesakas jaunimui? Išrašykite jį. Ar jis dar aktualus Jums, gyvenantiems laisvoje Lietuvoje? Ką Jums reiškia šiandien būti stipriems ir tvirtiems savo tėvų žemėje? Savo atsakymus aptarkite grupėse ir pristatykite klasėje.
4. Palyginkite savo kartos jaunuolių siekius, gyvenimo uždavinius, svajones, išpareigojimus su jaunų pokario partizanų apsisprendimais. Kokių bendrumų ir kokių skirtumų atradote? Kodėl jie tokie?
5. Ką, pasak partizanų, reiškia lietuviams liaudies daina? Kaip ji susijusi su kovomis už laisvę? Kodėl okupantai tautines dainas draudžia ir naikina? Kodėl partizanai mus įpareigoja savo dainas išsaugoti, dainuoti ir kurti?
6. Ko ir kam meldžia Dievą ir šv. Kazimierą Lietuvos partizanai? Ką apie pačius partizanus sako jų maldos?
7. Palyginkite partizanų maldas su Štūthofo koncentracijos stovykloje nacistinės Vokietijos įkalintų lietuvių inteligentų malda. Ją 1943-aisiais sukūrė kunigas ir rašytojas Stasys Yla. Šią maldą kartu kalbėjo rašytojas Balys Sruoga, akademikas Vladas Jurgutis ir kiti kaliniai. Paaiškinkite, kaip suprantama laisvė partizanų ir Štūthofo kankinių maldose. Kuo ir kodėl jų požiūris į laisvę skiriasi?

Štūthofo kalinių malda

Mūsų diena, Viešpatie, baigėsi. Mes džiaugiamės ja, nors mūsų dvasiai stigo vieno – mūsų laisvės. Bet tu, Viešpatie, davei mums vidinę laisvę, kurios niekas negali išplėšti. Tu davei laisvę džiaugtis turtingu minties pasauliu; Tu leidai mūsų valiai stiebtis kaip augalui į saulę, į savo gerį; Tu leidai mūsų jausmui kaip laisvės paukščiui veržtis į meilę. Dėkojame Tau, Dieve, už šią dovaną, be galo didžią ir turtingą. Jei kas šiandien mūsų džiaugsmą mažina, tai žmogiška patirtis, jog šios Tavo duotos laisvės nesugebame tinkamai panaudoti. Tu matai, Viešpatie, kokios klaidžios ir blankios šiandien buvo mūsų mintys – gėda prisipažinti – pavergtos tik kasdieninei duonai ir išorinei laisvei... <...> Atleisk mums mūsų kaltes prieš vidinę laisvę, kaip ir mes atleidžiame kaltę tų, kurie mums atėmė išorinę laisvę. Amen.

Pasiklausykite pokaryje dainuotų ir per okupacijos dešimtmečius tautos išsaugotų, Lietuvojė, tremtyje ir išeivijoje skambėjusių partizanų dainų. Šiandien šias dainas dainuoja populiariūs atlikėjai ir muzikos grupės.

<https://www.pakartot.lt/album/uz-laisve-tevyne-ir-tave-graziausios-partizanu-dai>

<https://www.pakartot.lt/album/lietuvos-partizanu-dainos>

Aptarkite kelių partizanų dainų tekstus.

Iš miškų, kaimų ir miestų

Iš miškų, kaimų ir miestų
Minios renkasi pulkais,
Kad mums amžiais laisvė šviestų,
Kad nemirtume vergais.

Ir sustos prie vyro vyras,
Moterys, vaikai kovos.
Sudrebės laukai ir girios,
Kai eis ginti Lietuvos.

Už kiekvieną kraujo lašą,
Už sudegintus namus
Partizanai mirtį neša,
Kloja budelių šimtus.

Seną Gedimino miestą
Partizanai išvaduos,
Kad jis vėl klestėtų, šviestų
Kaip sostinė Lietuvos.

Kils kaip žiedas dobilėlio
Nepriklausoma šalis.
Tai vėl džiaugsis artojėliai,
Vėl gyvenimas atgis.

Šarūno rinktinės partizanai

Šalin iš kelio, priešų voros

Šalin iš kelio, priešų voros,
Drebėkit, išgamos tautos:
Išeisim mes vėl savanoriais
Nušluoti melo ir klastos.

Gana skriaudų, nelaimės pančių,
Tamsaus kalėjimo gana!
Išeinam vėl, Tėvynei kenčiant,
Dėl laisvės mirti su daina.

Už brolių kraują, sesių gėdą,
Už močių ašaras, skausmus,
Purioj vagoj išmintas pėdas
Ir už sudegintus namus.

Tvirtai suspaudžiam ginklą rankoj,
Prieš bolševikus – tik kova!
Vėl partizanai žygin renkas,
Kad prisikeltų Lietuva.

Neatpažintas Žemaitijos partizanas su balandžiu...

Jonas Ignatavičius-Švyturys,
Vyčio apygardos partizanas

Palinko liepa šalia kelio

Palinko liepa šalia kelio,
Pravirko motina sena.
– Sūneli, tėvynė tave šaukia,
Ir vėl bus laisva Lietuva.

– Aš greitai laiku iškeliausiu
Iš savo tėviškės brangios,
Mergaite, tu manęs neliūdėki,
Aš vėl sugrįšiu pas tave.

O jeigu tektų man pražūti
Nuo priešo budelio rankos,
Mergaite, ir mirdamas kartosiu:
Myliau tėvynę ir tave.

Pavasaris laukais jau eina,
Lakštutė čiulba vakarais,
Mergaite, papuošk kareivio kapą
Baltais akacijų žiedais.

Mažam kambarėly

Mažam kambarėly
Ugnele kuriu,
Mažam kambarėly
Ugnele kuriu,
Girdžiu, kaip motule
Kalba su kariu.

– Kalnus tu praėjai
Upes perbridai,
Kalnus tu praėjai
Upes perbridai –
Pasakyk, sūneli,
Mirti ar bijai?

Kalnus aš praėjau,
Upes perbridau,
Kalnus aš praėjau,
Upes perbridau -
Oi, neklausk, motule,
Mirti aš bijau.

Kas man iš tos laimės
Ir iš tos garbės,
Kas man iš tos laimės
Ir iš tos garbės,
Jei aš vienas džiaugsiuos,
O šimtai liūdės.

Mažas kauburėlis
Po žaliais beržais,
Mažas kauburėlis
Po žaliais beržais,
Verkia motinėle
Tyliai vakarais.

Partizanų ryšininkė Genė Žvigaitytė-
Karalienė tarp neatpažintų partizanų –
Lapo, Žilvičio ir Dobilo

Aš verčiau parimus

Aš verčiau parimus tarpvartėj darželio,
Kai, paspaudęs ranką, tyliai išėjai.
Ašarom sidabro verkė rūtos žalios,
Verkė ūkanose skęsdami laukai.

Kas paklaus, kodėl tau ašaros taip rieda,
Kas man ravint rūtas padėkdiev sakys,
Kas akis manąsias atras lino žiede,
Kas, o kas, o kas gi – neramu širdy.

Lengvai mėto šeivas staklės ažuolinės,
Tiesias plonos gijos taip margai margai.
Rankšluostin įausiu: „Lietuva tėvyne,
Tu didvyrių žemė, mes tavo vaikai“.

Kada mūs žemelė bus nuo kraujo soti
Ir kada sugrįši tu su žirgeliu,
Atnešiu vandens tau moliniam ąsoty,
Duosiu nusišluostyt rankšluosčiu dailiu.

Ši, penktoji, daina okupacijos metais buvo tapusi tarsi tautine giesme. Ji dainuota ir partizanų, ir tremtinių.

Klausimai ir užduotys

1. Kokios pagrindinės mintys išsakomos šiose dainose? Kuo šių dainų nuotaika ir jausmai skiriasi, o kuo – panašūs?
2. Pirmosios dvi dainos – partizanų žygio dainos. Iš ko tai suprantate? Kas jas sieja su sukilimų dainomis? Kokiais vaizdais ir metaforomis šiose dainose įprasminama laisvės kova? Išrašykite ir jų reikšmes paaiškinkite raštu.
3. Dvi paskutinės dainos priskiriamos romansams¹. Kokie lietuvių liaudies dainų motyvai ir meninės raiškos priemonės pasitelkiamos stipriems, pakylėtiems jausmams išsakyti šiose dainose?
4. Kokius artimųjų santykius atskleidžia ir poetizuoja partizanų dainos? Kuo šie santykiai panašūs ir kuo skiriasi nuo senosiose karo dainose vaizduojamų artimų žmonių santykių?
5. Kokią asmeninę meilę ir laimę apdainuoja partizanų dainos? Kodėl šiose dainose toks stiprus meilės ir laimės ilgesys? Atsakymą pagrįskite citatomis.
6. Kokias gyvenimo vertybes ir idealus iškelia ir gina partizanų dainos? Atsakymą išdėstykite raštu.
7. Pasirinkite Jums artimų partizanų dainų. Jas išmokite ir sudainuokite.

¹ Romansas (isp. *romance*) – lyrikos žanras; daina tapęs jausmingas meilės eilėraštis.

Dainininkė Aistė Smilgevičiūtė ir grupė Skylė, Modesto Ežerskio nuotrauka

Partizanų dainų motyvai, vaizdiniai, jų idėjos šiandien naujai atgyja jaunųjų poetų eilėse, muzikos grupių kūryboje. Ši kūryba saugo gyvą mūsų ryšį su laisvės kariais, primena jų gintus idealus, tęsia jų pasakojimą.

Pasižiūrėkite ir išklauskite vieną tokių kūrinių – Aistės Smilgevičiūtės ir grupės „Skylė“ atliekamą dainą „Priesaika“ iš CD „BroLIAI“ (2010). Jos žodžius parašė poetas Rimvydas Stankevičius, o muziką – kompozitorius ir istorikas Rokas Radzevičius, tyrinėjęs partizanų kūrybą.

<http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/42200>

<https://www.pakartot.lt/album/broliai>

Taip pat galite pasidomėti, kaip ir kodėl atsirado projektas „BroLIAI“. Apie tai interviu interneto portaluose ir DVD „BroLIAI“ (2011) pasakoja patys kūrėjai.

RIMVYDAS STANKEVIČIUS. Priesaika

Aš nekraujuočiau, aš nekariaučiau,
Jei ne tos girios, jei ne tie paukščiai.
Kraujo neliečiau, jei nemylėčiau,
Jeigu tėvų ir vaikų neturėčiau.
Jeigu su protėviais aš nebendraučiau,
Jei prie jų kapo neprisiglausčiau.
Jei ne šventi ažuolai samanoti,
Už ką gi, sakykit, turėčiau kovoti?

Priedainis:

Ar ne lietuviškai paukščiai čia suokia?
Ar dar surastumei kur kitą tokią?
Motiną, šviesą, pjūtį ir sėją.
Argi būt kritę, jei nemylėję?
Argi kovočiau, jei nebūt kritę,
Už vaiką ir vėją, už medų ir bitę?
Argi būt kritę, jei nemylėję,
Už žemę, kurioj mes visi prasidėjom?

Aš nekraujuočiau, aš nekariaučiau,
Jei ne tos girios, kur Lietuvą klega.
Jei ne paminklai didžių kunigaikščių,
Jeigu ne duona pravipusios valios.
Jei ne mėnulis už vilką liūdnesnis,
Jei ne girgždėjimas šulinio svirties.
Jei ne nuo lopšio lydėjusios giesmės,
Už ką gi, sakykit, turėčiau numirti?

Priedainis:

Ar ne lietuviškai paukščiai čia suokia?
Ar dar surastumei kur kitą tokią?
Motiną, šviesą, pjūtį ir sėją.
Argi būt kritę, jei nemylėję?
Argi kovočiau, jei nebūt kritę,
Už vaiką ir vėją, už medų ir bitę?
Argi būt kritę, jei nemylėję,
Už žemę, kurioj mes visi prasidėjom?

Klausimai ir užduotys

1. Ką reiškia – prisiekti? Pasvarstykite, kieno ir kokią priesaiką savo skaitytojams ir klausytojams perduoda menininkai?
2. Kuo svarbus dainos autoriams ir atlikėjams už laisvę kovojusių protėvių palikimas, jo atminimas? Ar svarbus jis Jums?

Apibendriname temą „Per amžius gynėme laisvę ir Tėvynę“

Pasvarstykite

1. Nagrinėdami tekstus matėme, kokia svarbi laisvė buvo įvairių kartų jos gynėjams. Kodėl dėl tautos, tėvynės, artimųjų laisvės ryžtamasi aukoti net gyvybę? Kokia yra laisvės vertė dabarties Lietuvoje? Kas laisvė yra Jums asmeniškai? Ar ją branginate? Ar pasigendate? Ar Jums teko ją ginti? Kaip? Šiuos klausimus aptarkite grupėse. Surenkite diskusiją klasėje arba mokykloje.
2. Kodėl sukilėliai, partizanai kūrė eilėraščius, dainas, tapė paveikslus, fotografavo vieni kitus, leido ir platino spaudą, rašė dienoraščius, atsiminimus? Kokia jų kūrybos prasmė?
3. Kokios kūryboje išsakytos laisvės kovotojų patirtys yra svarbios Jums asmeniškai? Kodėl? Argumentuotą nuomonę išdėstykite raštu.
4. Kodėl asmens, tautos, tėvynės laisvė turi būti ginama nuolat? Atsakykite remdamiesi skaitytais ir nagrinėtais tekštais, asmenine patirtimi. Temą nagrinėjant įgytas žinias susiekite su šių dienų Lietuvos ir pasaulio tikrove. Pasiruoškite ir surenkite diskusiją. Pakvieskite diskusijoje dalyvauti įvairių kartų atstovų.

Tiriamosios užduotys

1. Nepriklausomoje Lietuvoje užaugusią kartą ištiko tragiškas likimas. Jos nariai tautos išbandymo akivaizdoje turėjo asmeniškai apsispręsti. Pažvelkime į jaunųjų Vilniaus universiteto poetų nuotrauką.

Priekyje iš kairės Kazys Bradūnas, Mamertas Indriliūnas, antroje eilėje iš kairės Paulius Jurkus, Eugenijus Matuzevičius, Bronius Krivickas, Vytautas Mačernis

Pasiaiškinkite nuotraukoje esančių asmenų pasirinkimus ir likimus. Pamėginkite nusakyti, kokia buvo jų pasirinkimų prasmė.

Pasvarstykite, kaip, Tėvynę ištikus nelaimei, apsispręstumėte Jūs?

2. Vilniuje, buvusių KGB rūmų sienoje, iškalti pokaryje sovietų saugumo nukankintų partizanų ir kitų žmonių vardai, gyvenimo datos. Tai menininko Gytenio Umbraso idėja. Šitaip pastatas tapo antkapiniu paminklu visiems čia žuvusiems.

- a) Suraskite meno kūrinį, kuris, Jūsų manymu, originaliai įprasmina kovas už Lietuvos laisvę, ir pristatykite jį klasėje.
- b) Pasidomėkite, kokios laisvės kovos vyko vietovėje, kurioje Jūs gyvenate. Aptarkite, ar jos visos deramai įprasminotos? Ar nėra užmirštos? Nutarkite, ką svarbu būtų Jūsų vietovėje įamžinti.
- c) Sugalvokite kūrybinę idėją, projektą, kaip laisvės kovas būtų galima šiuolaikiškai įprasminti Jūsų vietovėje. Idėją pristatykite klasėje.

3. Įgyvendinkite sakytinės istorijos projektą – parenkite tiriamąjį interviu su istorijos liudininku.

Tam reikės:

- a) išsiaiškinti, kas Jūsų miestelio, miesto, kaimo, gatvės bendruomenėje yra dalyvavę rezistencinėje, disidentinėje ar Sąjūdžio veikloje, patyrę tremtį, Holokaustą, emigraciją. Kieno iš jų liudijimai dar nėra užrašyti? Pasirinkti vieną reikšmingos patirties asmenybę ir su ja asmeniškai susipažinti;
- b) savarankiškai pasidomėti istoriniu kontekstu – įvykiais, kuriuose Jūsų pasirinkta asmenybė dalyvavo;
- c) apgalvoti klausimus ir pasirengti klausimyną (galima jį iš anksto aptarti su pašnekovu);
- d) pasirūpinti garso ir vaizdo technika;
- e) parengti interviu (labai svarbu pašnekovo atidžiai klausytis, jo nepertraukti, jeigu reikia, patikslinti klausimą, plėtoti gyvą pokalbį);
- f) pasidomėti, ar pašnekovas neturi istorijai svarbios dokumentinės medžiagos: nuotraukų, laiškų, dienoraščių ir kt., ar nesutiktų ja ar jos kopijomis pasidalyti su Jūsų mokyklos ar vietovės muziejumi.

Interviu pristatykite ir aptarkite klasėje. Išrinkite turiningiausias ir įdomiausias darbus. Nuspręskite – gal verta juos paskelbti spaudoje, elektroninėje erdvėje ar kitaip pristatyti vietos bendruomenei.

Prano Lapės iliustracijos Algimanto Mackaus poezijos knygai *Augintinių žemė*

Kūrybinės užduotys

Vaidmenų žaidimai

Pasirinkite istorinius vaidmenis, jais pasidalykite ir suvaidinkite klasės kūrybos vakare:

1. Jūs esate 1794 m. sukilėlių būrio vadas. Jūsų būriui netrukus teks susigrumti su daug galingesne priešo kariuomene. Pasirašykite ir pasakykite kalbą kariams prieš mūsų, kuria įkvėptumėte jiems ryžto ir drąsos, paaiškintumėte kovos prasmę. Jūsų klasės draugai yra sukilėliai, kurie plojimais ir karo šūkiams turi atsakyti į Jūsų sakomą kalbą.

2. Jūs esate 1948 m. moksleiviai, slaptos jaunimo organizacijos nariai. Pasiskirstę į grupes, parašykite laišką pogrindžio laikraščiui, atsakydami į partizanų kreipimąsi, skirtą Lietuvos jaunimui. Gerai apgalvokite savo laiško paskirtį, jo adresatą. Savo tekste pavartokite paveikiausias meninės išraiškos priemones. Surenkite slaptą savo organizacijos susirinkimą, jame aptarkite grupelių tekstus ir išrinkite tinkamiausią atsakymą partizanams. Jeigu reikia, jį kartu suredaguokite. Paskirkite patikimiausią ryšininką, kuris Jūsų atsakymą perduotų partizanams.

3. Jūs esate 1972-ųjų moksleiviai, nutarę slapta atšvęsti Vasario 16-ąją. Sudarykite konspiracinę šventės rengėjų grupę. Sutarkite, kokiais ženklais ir veiksmais šventę paminėsite, kaip atkreipsite į tautai svarbią datą savo mokyklos bendruomenės ir visuomenės dėmesį, o patys liksite nepastebėti ir KGB agentų nepagauti.

4. Jūs esate 1988 m. moksleivis (-ė), kurio Sąjūdžio vadovai paprašė surengti pirmąjį laisvės mitingą savo mokykloje. Pasitelkite patikimus bendraminčius, kartu apgalvokite mitingo tikslus ir uždavinius, pasirenkite scenarijų, sudarykite dainų, kurios šiame mitinge skambės, programą, numatykite kalbėtojus ir dainų atlikėjus, surašykite kalbų tezes, pasiruoškite mitingo atributiką. Surenkite mitingą klasėje.

Švenčių ir atminimo vakarų kūrimas

1. Surenkite neįprastą, Jūsų mokykloje dar nebūtą septintokų vakarą, skirtą sukilėlių arba partizanų kūrybai.

Tam reikės:

- a) suburti kūrybinę grupę, kurioje būtų scenaristas, režisierius, dailininkas, kompozitorius, dainuojantys aktoriai, apšvietėjai, garso operatoriai;
- b) aptarti ir išsikelti vakaro kūrybinę idėją;
- c) aptarti vakaro scenarijų ir surinkti jam įgyvendinti reikalingą istorinę, meninę ir kitą medžiagą;
- d) pasidalyti kūrybinėmis užduotimis ir jas sąžiningai atlikti (pvz., sukurti dainą ir išmokti ją atlikti, pasirengti skaityti eilėraščių ar kitą tekstą, pasidaryti dekoracijų eskizus ir jas pagaminti ir t. t.);
- e) surengti generalinę repeticiją;
- f) pasirūpinti kviestiniais vakaro svečiais, jeigu reikia – atlikėjais;
- g) pasirūpinti vakaro reklama, jo filmavimu, fotografavimu.

2. Surenkite gyvą ir mokyklos bendruomenei netikėtą šventę, skirtą Sausio 13-ajai, Vasario 16-ajai ar Kovo 11-ajai.

Kūrybinį darbą pradėkite nuo idėjos – kaip šventė įprasmins kovą už Tėvynę ir laisvę. Idėją kartu su šventės scenarijumi pristatykite mokyklos vadovams.

